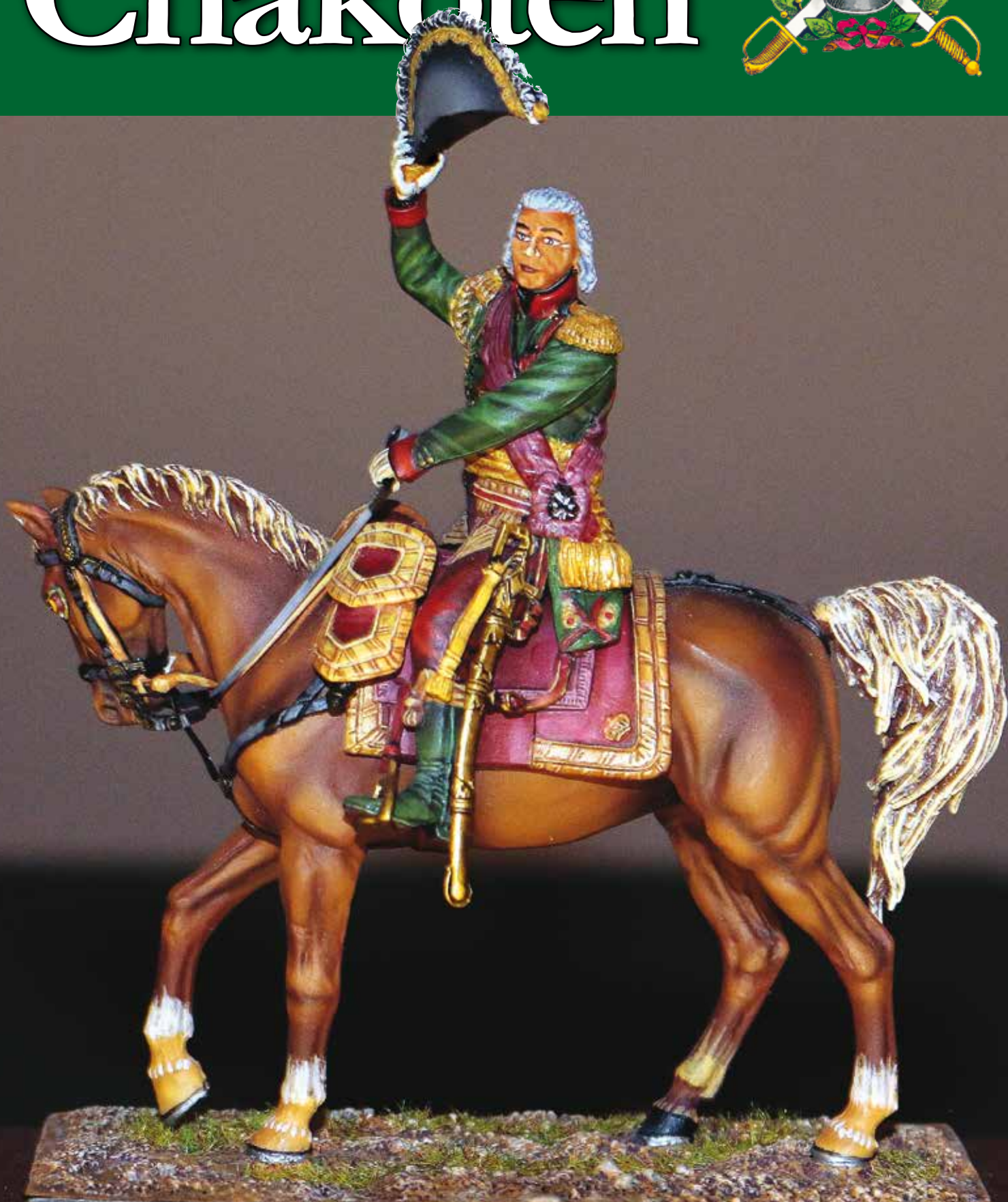

Dansk Militærhistorisk Selskab

Chakoten

Atlantvolden i Nordjylland

Stort værk belyser historien om den tyske besættelsesmagts forsvarsanlæg i Nordjylland i årene 1940-45.

Af Henrik Denman

Under Anden Verdenskrig blev kysterne i Nordjylland befæstet af Tyskland, og rester af de tyske befæstningsanlæg har været en del af det danske kystbillede siden krigen. Atlantvolden hed det i tysk propaganda om de forsvarsværker, Hitler fik bygget fra Sydfrankrig til Nordnorge.

Der er skrevet mange gode bøger om Atlantvolden, også på dansk, men et nyt, stort værk med titlen "Atlantvolden i Nordjylland" giver en tiltrængt, nyttig og samlet beskrivelse af de forsvarsværker langs Nordjyllands kyster, som den tyske besættelsesmagt lod bygge i årene 1940-45 for at forhindre en allieret invasion.

Mange af de nordjyske bunkere er siden slutningen af 1970'erne blevet åbnet for offentligheden. I Nordjylland har tre museer – Nordjyllands Kystmuseum (Bangsbo Fort), Vendsyssel Historiske Museum (Bunkermuseet Hirtshals) og Vendsyssel Kystmuseum (Bunkermuseet Hirtshals) – i en lang årrække arbejdet med Atlantvolden og dens historie, og der er åbnet en række museumsafdelinger med henblik på at formidle den del af historien. Sammen med Aalborg Universitet har de udviklet et fælles projekt med titlen "Atlantvolden i Nordjylland", som er muliggjort med økonomisk støtte fra Velux Fonden.

Et af resultaterne af arbejdet er offentliggørelsen det nye værk, som omfatter to bind. Værket er skrevet af Jens Andersen, Christina Dahl, Henrik Gjøde Nielsen og Knud Knudsen.

Bind 1 har undertitlen "Hitlers krig og befæstningen af Nordjylland" og beskæftiger sig med den militære side af Atlantvoldens udvikling 1940-45. Bind 2 bærer undertitlen "Mennesker og

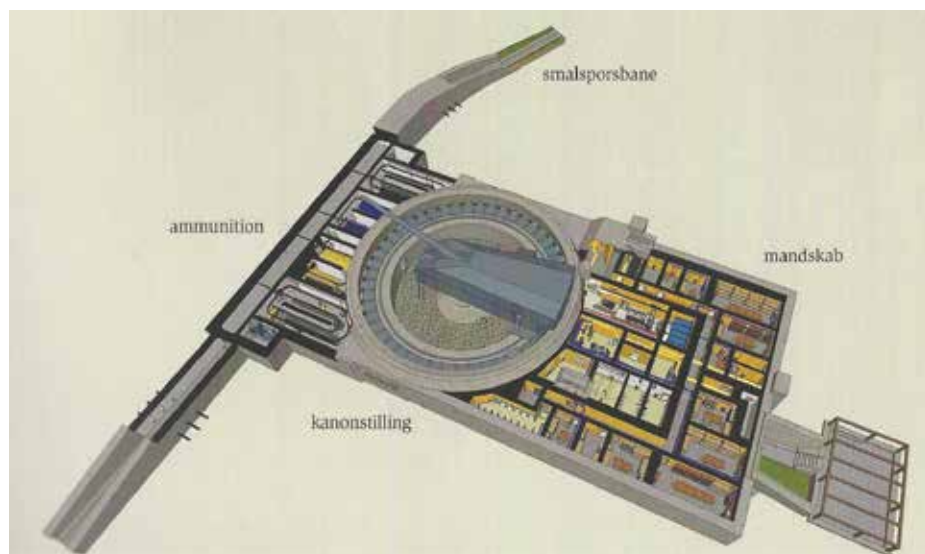
efterliv" og inddrager flere forskellige vinkler, dog i et overvejende nationalt perspektiv, selv om den internationale problematik også indgår. Her ser forfatterne på det danske forsvars brug af befæstningsanlæggene efter 1945. Man kan læse om temaer som de arbejdere, der byggede bunkerne, om forholdet mellem civilbefolkningen og den tyske militærmagt, og de tyske bunkeres skæbne i tiden efter 1945.

Værket er fornemt illustreret med et righoldigt udvalg af samtidige fotos af de nordjyske stillinger, kort og 3D-tegninger af bunkere. Hertil kommer nutidige fotos af Allan Ekström og Klaus Madsen.

Forsvaret af Nordjylland

I værket fremlægger forfatterne et væld af detaljer og ny indsigt i, hvordan de tyske bunkere blev opført, og hvilke planer og strategier der lå bag. Nordjyllands betydning for den tyske offensiv stod allerede klar ved besættelsen af Danmark og Norge – operation Weserübung -, hvor det gjaldt om så hurtigt som muligt at nå frem til Aalborg og Nordjyllands kyster for at sikre dem mod allierede modangreb.

Det forsvar, som de tyske infanterister indrettede ved kysten, var ifølge forfatteren til Bind 1, museumsinspektør Jens Andersen fra Bunkermuseum Hanstholm, helt sikkert improviseret. Hurtigt begyndte planlægningen dog af, hvordan

Foruden fotografier indeholder bogen flere kort og 3-D tegninger. Her en perspektivtegning af en bunker med 38 cm-kanon. Tegning: Wim van der Velden. III. fra bogen.

En 17 cm-kanon fotograferet ved Hanstholm i sommeren 1943. Foto: Walther Frenzt. III. fra bogen.

de nyere brede områder skulle sikres mod allierede modangreb, og allerede den 17. april 1940 var en samlet plan for et kystartilleri klar med stillinger i Skagen, Frederikshavn, Læsø og Hals.

I sensommeren syntes det tyske kystforsvar i Nordjylland stort set at have fundet sit endelige leje. I marinens overkommando i Berlin havde man imidlertid store planer, og snart efter gik et byggeri af hidtil usete dimensioner i gang. På Hitlers ordre skulle der opstilles kanoner til spærring af indsejlingen af Skagerak.

Man læser med stor interesse om de nye planer for forsvaret af Vesteuropas kyster, som Hitler fremlagde i november 1943. Dette forsvar skulle styrkes kraftigt. Nok forventede Hitler, at det allierede hovedangreb ville komme i Nordfrankrig, men han forventede også angreb på andre fronter, herunder Danmark.

Rommel på inspektion

Den øverstkommanderende i Danmark, general v. Hanneken, udstedte ordre om,

at der skulle bygges en forsvarsstilling bag kysten, ”2. Stilling”. Den skulle standse allierede styrker, som var brudt gennem kystforsvaret. Kort tid efter, i december, kom feltmarskal Erwin Rommel på inspektionsbesøg i Danmark. Den berømte general, kendt som ”Ørkenræven” fra kampene i Nordafrika, skulle med sin stab inspicere tilstanden af befæstningsanlæggene og udarbejde forslag til, hvordan forsvarskampen skulle føres.

Rommel drog vidtrækkende konklusioner af sin inspektion, og han ønskede et brud med det hidtidige forsvarskoncept. Han ønskede at slå fjenden tilbage under selve landgangsforøget, helst allerede inden fjenden nåede i land. Derfor skulle terrænet bag kysten udbygges til en fem-otte km dyb fæstningsstribe, som skulle rumme alle kystforsvarsdivisionernes enheder og omgives med omfattende minefelter.

Styrkelsen af befæstningen af Nordjylland fulgte i en vis udstrækning disse retningslinjer gennem 1944. Trods de store tilbageslag for Tyskland fortsatte den tyske marine med at lægge planer om at forstærke det nordjyske kystforsvar ind i 1945.

Det nye værk om Atlantvolden giver rig lejlighed til fordybelse for enhver med interesse for Anden Verdenskrig og særligt Danmarks rolle i de tyske krigsplaner grundet landets placering. På fornem vis fører forfatterne sideløbende læserne frem i verdenskrigens udvikling og i de tyske stillinger langs den nordjyske kyst i takt med, at behovet for dem og kravene til dem ændredes. Det er en forbilledlig forskningsindsats og en meget vellykket formidling. ■

Jens Andersen m.fl.:
Atlantvolden i Nordjylland.
Udgivet af Museum Thy.
Bind 1 og 2.
320 og 280 sider.
Samlet pris 499 kr.

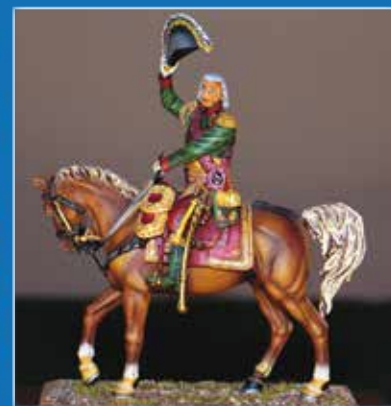
Rommels inspektion i Hanstholm den 7. december 1943. I midten Rommel og hans flåderådsgiver, viceadmiral Friedrich Ruge, mellem dem general v. Hanneken og til højre kommandanten i Hanstholm, orlogskaptajn Dietrich Knippenberg. Bunker-museum Hanstholm. III. fra bogen.

Chakoten

INDHOLD

- 2** Ny bog: Atlantvolden i Nordjylland.
- 4** Nikolaj Hedegaard Hyttel: Kampen om Storebælt – kold krig på Sjællands vestlige kyst. 2. del.
- 10** Årskonkurrencen satte et flot punktum for jubilæumsåret.
- 14** Uffe Henriksen: En kanon fra Slaget på Rheden.
- 15** Siden sidst: Imperier bygger på fred.
- 16** Hans Chr. Wolter: General i den russiske hær før revolutionen i 1917.
- 19** Koldkrigsbunker åbner som museum.
- 20** Jens Kristian Boll: Da herremændene selv måtte ro.
- 21** Zeppelin Tønder får nyt liv.
- 22** Generalforsamling 2020.
- 25** Ny bog: Anden Verdenskrig i Stillehavet.
- 26** Mødekalender 2020.
- 28** Ny bog: Kejserens sidste luftskib.

Forsiden: Forsidebilledet viser Marshal Bessières 1813, fremstillet af Claus Anderson. Figuren fik 1. pris ved årskonkurrencen. Foto: Finn Hillmose. Læs mere side 10.

Kampen om Storebælt - kold krig på Sjællands vestlige kyst

Af Nikolaj Hedegaard Hyttel

Behovet for en flådestation

Behovet for en flådestation i det sydlige Storebælt stod hurtigt klar, da det var nødvendigt at kunne forsyne og reparere skibe på mission i den vestlige del af Øresund og i Storebælt. Desuden var der et behov for en base for det tidskrævende minerydningsarbejde. Diskussionen stod dog hurtigt på, hvor man skulle placere flådestationen, da der var mange interessenter, der bød ind. Kalundborg bød ligesom Korsør ind på en placering af en fremtidig flådestation, blandt andet med begrundelse i, at den tyske besættelsesmagt allerede havde etableret mindre flådebaser i begge byer⁴⁸. Forhandlingerne trak ud for til sidst at ende til Korsørs fordel. Her var en af begrundelserne, at der i Korsør allerede var etableret brugbare anlæg, der matchede flådens behov. Hertil kom, at det areal, der kunne inddømmes i tilfælde af en udvidelse af flådestationen, var større og ikke ville konflikte særligt med civilsamfundets behov⁴⁹.

I august 1953 blev pengene til flådestationen bevilliget af folketingets finansudvalg med begrundelse i, at man havde modtaget de fornødne midler fra NATO, og byggeriet kunne teoretisk set begynde herefter⁵⁰. Udgifterne til flådestationen var placeret således, at 50% blev betalt af den danske stat, og 50% blev betalt af NATO's infrastrukturprogram. I samme periode blev flådestationen ved Frederikshavn også

bygget, dog var denne tiltænkt en anden rolle end Korsør, da Frederikshavn var tiltænkt som en "tung" flådestation hvor den sværest bevæbnede del af flåden skulle have til huse i tilfælde af mobilisering og krig⁵¹.

Selve byggeriet af flådestationen i Korsør blev først igangsat i 1957, fire år efter finansieringen var blevet tilkendegivet. Her var det især arbejdet med at få opfyldt et tilstrækkeligt stort område for at få gjort plads til moderne kajanlæg og andre fornødne bygninger, der kom til at tage en rum tid⁵². Selve opfyldningen af området var den vanskelige del, da dette skulle foregå i et tilpas roligt tempo, således at "lagene" i det opfyldte ikke ville vende sig og besværliggøre konstruktionen yderligere. Ud fra planerne ville pladsen være klar i løbet af et til to år, hvis alt forløb som det skulle. Hvis uheldet derimod var ude og lagene alligevel vendte sig, kunne man risikere, at konstruktionsarbejdet af flådestationen ville blive udsat i en længere årrække, da jorden så skulle have endnu mere tid til at sætte sig på den sandede havbund⁵³.

I Korsør havde den tyske besættelsesmagt efterladt en mindre flådebase, tankanlæg og nogle barakker, som med lidt vedligehold umiddelbart ville kunne bruges med det samme af den danske flåde. Dog manglede der en betydelig kapacitet på magasinområdet, da man havde behov for at kunne opmagasinere beklædning, fødevarer, våben og anden udrustning til mandskab og skibe. Dette havde den tyske besættelsesmagt ikke

I årene efter Anden Verdenskrig kom der øget fokus på at få oprustet flåden og etableret et nyt kystforsvar.

I 1960 var Flådestationen i Korsør klar til brug og lå placeret i forreste kamplinje under Den Kolde Krig.

Anden del.

fået etableret i stor nok skala. Hvorfor der ikke var blevet etableret magasiner og depoter med den fornødne kapacitet til at kunne forsyne en aktiv flådestation af den kaliber, som danskerne havde planlagt, kan der være flere årsager til. Det kan skyldes, at tyskerne primært brugte Korsør som indskibningssted for forsyninger og soldater til resten af det vestlige Sjælland, hvilket her vil sige, at det, der er blevet losseset i Korsør, er blevet transporteret videre ind i landet umiddelbart efter det er kommet af skibene⁵⁴. En anden forklaring kan være, at man fra tysk side ikke havde prioriteret selvstændige militære lagre i området på daværende tidspunkt.

Ved etableringen af flådestationen måtte forsvaret derfor ud og kigge på løsninger i forhold til magasinforhold. Her faldt valget i første omgang på Korsør Fæstning, da Christian IV's store magasinbygning, opført i starten af 1600-tallet, fint kunne anvendes som henholdsvis beklædnings- og forplejningsmagasin⁵⁵. Der var dog behov for endnu mere magasinplads end

*Flådestationen som den ser ud i 2018 med udsigt til den senest tilføjede bevogtningsopgave, Storebæltsbroen.
Foto: Forsvarets Arkiver.*

*Skønt man fra tysk side ikke havde satset på de store depotforhold var man dog i gang med at befæste Korsør med en række stillinger som denne, der var placeret i Halskov.
Foto: Forsvarets Arkiver.*

man kunne finde i den gamle fæstning. Her blev der især tænkt på magasinforhold til de miner, der skulle anvendes i Storebælt. Behovet blev yderligere fremskyndet i 1951, da 11 miner eksploderede i et af Holmens mineværksteder. Her blev 16 mand dræbt og yderligere

78 alvorligt såret⁵⁶. Her blev den direkte konsekvens, at minedepoterne blev flyttet, samt at forsvarrets magasiner blev flyttet væk fra tæt befolkede områder.

I henhold til udflytningen af depoterne, etableringen af flådestationen og mange andre militære etableringer nød Danmark især godt af NATO's infrastrukturprogram. Dette program havde til formål at udvikle og standardisere medlemslandenes militære infrastruktur, således at man fik en samlet og effektiv kampkraft hos alle medlemslandene. I programmet blev alt fra bygninger til ammunition standardiseret, således at forsyningslinjer og planlægning blev gjort mindst mulig kompliceret⁵⁷.

Den 2. maj 1960 blev flådestationen officielt indviet. Dog var der lang vej før alle flådestationens faciliteter stod helt klar til brug⁵⁸. Ved åbningen blev det af pressen bemærket, at flådestationen var af ret besked størrelse, hvilket den også var, da planerne for den vestsjællandske flådestation var, at den skulle være base for minelæggere og minestrygere ▶

Kampen om Storebælt - kold krig på Sjællands vestlige kyst

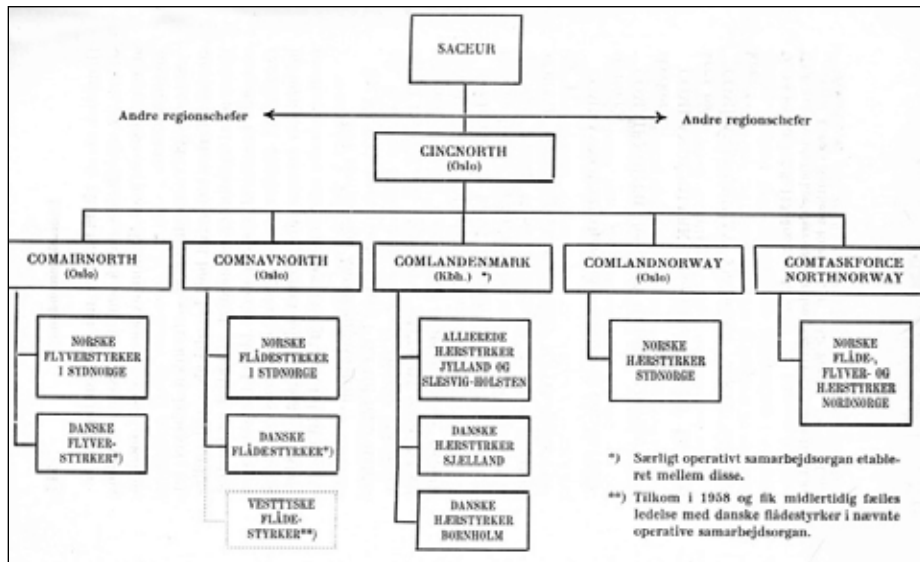
samt være forsyningsbase for flådens motortorpedobåde, der skulle operere i området, hvis krigen blev en realitet⁵⁹. Denne rolle som forsynings- og anløbsstation kom til at præge flådestationen i de kommende tre årtier, da kun ganske få af flådens fartøjer fik permanent base i Korsør⁶⁰.

Enhedskommandoen og fremrykningen i forreste kamplinje

I 1962 oprettede NATO Allied Forces Baltic Approaches, som i årene frem til 2004 skulle danne rammen om et snævert militært samarbejde mellem Danmark og Vesttyskland. Denne beslutning blev i starten ikke taget særlig godt imod af de danske politikere, da man fra dansk side stadig nærrede en vis form for mistro til et land, der ganske få år forinden havde besat Danmark⁶¹. Der var derfor hvad man kan kalde for en stærkt følelsesladet tilbageholdenhed overfor ideen om, at man nu skulle være nære samarbejdspartnere med en nabo, der tidligere havde overfaldet landet, krænket dets suverænitet og gjort det til en del af en over 5 år lang verdenskrig.

På dansk kom dette samarbejde til at hedde Enhedskommandoen. Det kom til at betyde, at vægten af det danske forsvar blev centreret yderligere omkring Østersøen og de danske stræder. Dermed var flådestationen rykket frem i forreste kamplinje sammen med en række andre østlige militære installationer så som Langslands- og Stevnsfortet.

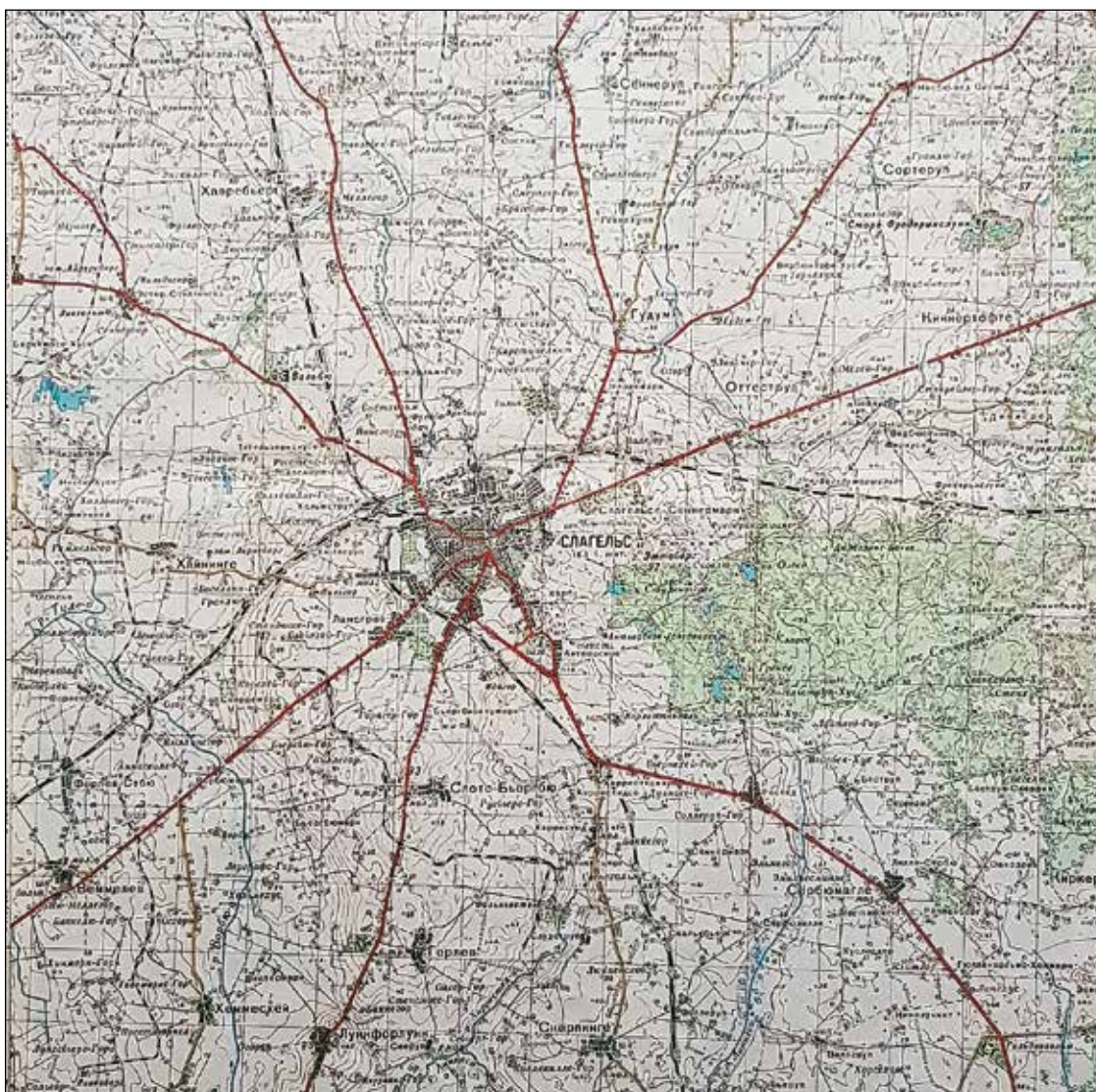
Sovjetisk kort over Slagelse og omegn. Bemærk især de topografiske indtegninger.
Foto: Slagelse Arkiverne.

Enhedskommandoens organisering. Foto: Forsvarets Arkiver.

For Korsør kom denne nye forsvarskonstellation til at betyde, at man rykkede frem i hovedkamplinjen, idet vægten af forsvaret ville blive placeret i Øresund og bæltene. Dette var helt anderledes end strategien fra 1950'erne, hvor Nordjylland skulle have været den sidste bastion. Den strategi

opererede med, at uanset hvad ville man komme til at skulle forskanse sig bag Limfjorden indtil hjælpen nåede frem. Med Enhedskommandoen, også kaldet BALTAP, ønskede man at rykke fronten ind i Østersøen og forsinke eller sågar undgå at krigen kom langt ind på dansk territorium⁶². Om denne plan ville have

båret frugt, er svært at svare på, dog er der ingen tvivl om at det var blandt ambitionerne.

En anden ambition med at få en samlet kommando over danske og vesttyske styrker var at få Danmark til at træde yderligere ind i NATO som en del af styrkelsen af det vestallierede beredskab i de områder, der ville blive slagpladser i en eventuel kommende konflikt med Sovjetunionen⁶³.

Storebæltsbevogtningen og civilsamfundet

Den Kolde Krig kom til at spille en vigtig rolle for militæret, men ikke mindst for civilsamfundet, der gennem forskellige oplysningskampagner, avisartikler og nyhedsudsendelser næsten dagligt blev påmindet om risikoen for en krig mod Sovjetunionen og Warszawa-pagten. En blev føltes faren overhængende som eksempelvis under Cubakrisen, hvor militærfolk, politikere og historikere siden har vurderet, at verdenen reelt var ganske tæt på en atomkrig mellem verdenens to supermagter og deres allierede.

For de byer, der lå op ad Storebælt, var de militære forberedelser på krig mere eller mindre synlige og påvirkede byernes befolkninger i større eller mindre grad. I Korsør var et af Den Kolde Krigs vartegn den antiluftskystilling, der var placeret på toppen af en silo på Amerikakajen. Stillingen var anlagt som en del af nærforsvaret af Korsør Flådestation og havde trods sin store synlighed den fordel, at den havde frit skudfelt i 360 grader. Der blev rundt om i byen også placeret en række forberedte stillinger til soldater og antiluftskys. Disse skulle være det sidste forsvar af flådestationen, hvis det lykkedes for fjendtlige soldater, og ikke mindst fly, at komme i nærheden af byen⁶⁴.

Til trods for sin krigeriske karakter betød forsvarets forberedelse ikke kun død og ødelæggelse. De store anlægsarbejder betød arbejdspladser i lokalsamfundet, hvor håndværkere, entreprenører og selv de lokale købmænd nød godt af den militære byggelyst. På længere sigt var det også en gevinst for kommunerne, der blev berørt, da disse nye anlæg betød nye arbejdspladser og kommende investeringer. For Korsørs vedkommende kom etableringen af flådestationen til at betyde, at man kunne forvente en mindre befolkningsvækst, da nogle af de arbejdspladser, der havde været på Holmen, skulle flyttes til den nye flådestation. Dette medførte blandt andet en ny bølge af byggeaktiviteter af mere civil karakter, da de nye korsoranere skulle have et sted at bo⁶⁵.

Det var dog ikke altid, at de, der var direkte berørt af forsvarets planer, syntes

Korsør-officer skarpt irettesat af ministeren

Af G. Corneliussen

Chefen for Flådestation Korsør, kommandør Ebbe Wolfhagen, blev fredag formiddag i hast kaldt til København til en drøftelse med forsvarsminister Kjeld Olesen. De viste sig, at »drøftelsen« var ensbetydende med en »næse« i form af en kraftig tilrettevisning, fordi han efter ministerens mening havde overtrådt sin kompetence ved over for pressen at referere indholdet af en tjenstlig rapport

Foto:
Slagelse
Arkiverne.

at de "nye" arbejdspladser var en synderlig god idé. Det kom sig blandt andet til udtryk, da man skulle flytte arbejdspladser fra Holmen til Korsør. I 1969 kunne man i Korsør Avis blandt andet læse, at under halvdelen af personalet til arbejdspladser, der blev flyttet fra Holmen, ville flytte med til Korsør⁶⁶.

Antallet af arbejdspladser synes at være til konstant debat i henhold til Korsør Flådestation, hvor især militærets og Folketingets prioriteringer har været omdrejningspunkt for en tilbagevendende debat. En debat, der ofte var funderet i, at man i Korsør følte sig forfordelt i forhold til flådestationen i Frederikshavn. Her har den politiske debat placeret de to flådestationer som konkurrerende virksomheder fremfor to afdelinger af samme værn. Her har der ofte været en folkelig og politisk frygt for, at flådestationen ville blive nedlagt og byen ville miste en af de største arbejdspladser⁶⁷. I 1973 havde debatten været så ophedet med deltagelse fra ledende personer fra flådestationen, at man så det nødvendigt med politisk indgriben. Dette resulterede i ministeriel irettesættelse af flådestationens ledelse⁶⁸ med den konsekvens, at den daværende kommandør gik i protest over de besparelser, der var blevet varslet gennem det kommende forsvarsforlig⁶⁹.

Skandaler og fraternisering

Det var dog ikke kun truslen fra øst, varslet om besparelser og den politiske tvekamp med Frederikshavn om arbejds-

pladser, der kom til at fylde i mediebilledet. I 1968 blev flådestationen uforvarende centrum for en mislykket handel mellem USA og en mellemøstlig oliesheik. Handlen lød på, at sheiken havde købt nogle udrangerede landgangsfartøjer af USA til brug for at transportere boreudstyr ud til olieletterne i Den Persiske Golf⁷⁰. Grundet forviklinger med betalingen endte landgangsfartøjerne i Korsør, hvor de skulle være opmagasineret, indtil der kom styr på betaling og transport. Problemet blev imidlertid, at de aldrig blev betalt, og en afhentning af fartøjerne fandt ikke sted. Fartøjerne var med andre ord strandet i Korsør og blev mere eller mindre betragtet som flådestationens problem. Her skulle deres placering komme til at skabe fornyet debat, da det amerikanske forsvar klagede over den dårlige stand, skibene havde kommet i. Her var det især hærværk begået af lokale unge samt at skibenes skubben op af dokken havde medført, at de efter amerikansk udsagn havde lidt større overlast end de havde gjort under deres deltagelse i Stillehavskrigen⁷¹. Hos flådestationen beklagede man situationen dybt og forklarede, at bådene var blevet placeret ved Nordhavnen, da det drejede sig om en civil handel, og derfor havde man fra Forsvarets side ikke indregnet placeringen af de demilitariserede skibe som en af flådestationens opgaver⁷².

Af knap så skandaløs karakter, så vidt vides, var den omgang, Flådestationens personel og værnepligtige havde med byens lokale befolkning. Allerede i 1949

Korsør

Vanskelighed med transport af de fire landgangsfartøjer

Ligner „persisk marked“ og opkøberne afkræves snarligt initiativ * Yndet — men farlig lege- og fiskeplads

Foto:
Slagelse
Arkiverne.

Kampen om Storebælt - kold krig på Sjællands vestlige kyst

kom et af de første hold værnepligtige til Korsør som en del af det minerydningskommando, der skulle gøre Storebælt sikkert igen. Dette arbejde var som udgangspunkt af en vis risiko, da minerne skulle rydes manuelt. Dette foregik eksempelvis ved, at en gruppe midlertidigt beslaglagde, dog mod en vis kompensations til ejeren, en træbåd. I denne træbåd sejlede eller roede man ud til miner, der var blevet iagttaget. Herfra forsøgte man at skyde hul i minen, så den ville synke, og hvis det ikke lykkedes, måtte et af besætningsmedlemmerne hoppe i vandet, svømme ud til minen og binde et reb om et af hornene. Herefter svømmede den "heldige" tilbage til båden, og man kunne på nogenlunde sikker afstand detonere minen ved et hårdt ryk i rebet⁷³.

Dette farlige arbejde har uden tvivl givet personalet et behov for en mere løssluppen fritid. Denne fritid blev ofte brugt i Korsør og omegn, hvor der for eksempel blev arrangeret fodboldkampe mellem flådens værnepligtige og lokalholdene fra eksempelvis Mullerup⁷⁴. Hvem der nød størst støtte hos lokalbefolkningen skal her være usagt. Af de mere entreprenante tiltag var, at mange værnepligtige, med nogle af officerernes velsignelse tjente et supplement til lønnen ved i høstsæsonen, at tage arbejde på de større godser i området⁷⁵.

Når det gælder den rolle militæret har spillet i forhold til civilsamfundet, er det især væksten i det civile erhverv, der har gjort udslaget. Her er det især opførelsen af de mange anlæg, der spredte sig som

en kæde op langs den vestsjællandske kyst, og som blev foretaget af civile entreprenører. Dog har den direkte militære aktivitet været meget omskiftelig alt efter, om Den Kolde Krig var mere eller mindre varm.

Den Civile planlægning

En ting er, hvordan forsvaret af Storebælt påvirkede civilbefolkningen i deres hverdag, en anden er hvordan civilbefolkningen ville være blevet påvirket, hvis krigen var kommet. Her blev der

på national, regional, kommunal og ikke mindst lokal plan gjort en række forberedelser. Disse forberedelser gik ud på de foranstaltninger, der skulle tage hånd om civilbefolkningen i tilfælde af en krig, en krig hvor man regnede med at der ville blive brugt atomvåben.

De planer og foranstaltninger, der blev lagt, var mere eller mindre synlige for lokalbefolkningen. Af de mest tydelige var opførelsen af beskyttelsesrum til civilbefolkningen og uddeling af beredskabsfoldere, hvor den mest kendte er

Litteratur

Bogason, Peter, Søværnet under den kolde krig – Politik, strategi og taktik, Snorres Forlag 2016
Dannerfjord, P.M., Den danske flåde og krigsteoretikere, i Tidsskrift for søvæsen 1999
DIIS: Danmark under den kolde krig – Den sikkerhedspolitiske situation 1945-1991, København: Dansk Institut for Internationale Studier 2005, bind 1.
Forsvarsministeriet, Plan for udflytningen fra Holmen, Forsvarsministeriet, 1989
Hansen, Peer Henrik, Langelandsfortet og overvågningen af Storebælt, i Kold Krig – 33 fortællinger om Den Kolde Krigs bygninger og anlæg i Danmark, Færøerne og Grønland, red: Morten Stenak, Thomas Tram Pedersen, Peer Henrik Hansen, Martin Jespersen, Kulturstyrelsen 2014
Hansen, Flemming, Luckow, Ulrik, Korsør og Flåden, Korsør Kommune 2005
Hansen, Per Henrik, Knytænven mod Øst - Langelandsfortet, 2013
Hansen, Peer Henrik: På Afgrundens Rand: Cubakrisen

1962, den kolde krig og Danmark, Rudkøbing: Øhavsmuseets forlag 2012
Hyttel, Nikolaj Hedegaard, Bangsbo Fort - Frederikshavn ved Koldkrigsfronten, i Vendsyssel Årbog 2017
Hyttel, Nikolaj Hedegaard, Kold Krig i Vendsyssel - Danmarks længste hemmelighed startede i Frederikshavn, i Vendsyssel Årbog 2016
Minekatastrofen på Holmen 1951 (2003) set på http://www.navalhistory.dk/Danish/Historien/1945_1989/Minekatastrofe_1951.htm
Sivertsen, Bent, Et tilbageblik på tiden som værnepligtig i Korsør 1949, Flåden i Korsør nr 1 1999
Thorstrup, Sven Støckel, Enhedskommandoen, i Tidsskrift for Søværnet, årg 135, 1964
Thomesen, Kurt Alex, Flådestation Korsør en virksomhed i udvikling, i Tidsskrift for søvæsen, 1994

Arkivalier

Rigsarkivet, Den Skandinaviske Forsvarskommités Betænkning, Marinestaben (1948-1949) 0008+B06
Rigsarkivet, Forsvarsministeriets Forsvarskommission af 1950, (1950-1951)

Rigsarkivet, Krigsministeriet, Komm. vedr. Kystbefæstningen: V. Afsluttende rapport (1946-1946) 1
Slagelse Arkiverne, Beredskabskommissionens protokol (1950-1980), Arkivfond
Slagelse Arkiverne, Sjællandske Tidende den 20. januar 1973, Flådestation Korsør, Arkivfond A7033
Slagelse Arkiverne, Sjællandske Tidende den 16. februar 1973, Flådestation Korsør, Arkivfond A7033
Slagelse Arkiverne, Sjællandske Tidende den 19. marts 1968, Flådestation Korsør, Arkivfond A7033
Slagelse Arkiverne, Sjællandske Tidende den 17. maj 1968, Flådestation Korsør, Arkivfond A7033
Slagelse Arkiverne, Sjællandske Tidende den 3. juni 1968, Flådestation Korsør, Arkivfond A7033
Slagelse Arkiverne, Korsør avis 1969, Flådestation Korsør, Arkivfond A7033
Ikke publiceret materiale
Kommandør Thomsen, Kurt Alex, interview foretaget af Museum Vestsjælland den 15.08.2018.

Længe efter både Første og Anden Verdenskrigs afslutning skulle der ryddes miner i de danske farvande. De to krige havde efterladt flere hundrede tusinde miner i de danske bæltter, og hver mine repræsenterede et sprængfarligt møde med den civile trafik. På billedet ses en mine der bliver detoneret af søværnet 2001. Foto Forsvarets Arkiver.

”Hvis Krigen Kommer”, der af Statsministeriet blev uddelt til alle danske husholdninger i januar 1962. Der blev dog i alle kommuner lavet beredskabsplaner for de forskellige lokalområder. Disse beredskabsplaner var ganske alsidige, da disse spredte sig fra enkeltpersoners specifikke opgaver i krig til placering af dækningsgrave og nødkirkegårde. På disse nødgravpladser skulle massebegravelser af civile finde sted i tilfælde af eksempelvis en nuklear krigshandling. Disse nødkirkegårde til tusindvis af civile blev anlagt på store åbne græsarealer. Disse arealer fandt en vis nytte i anvendelse som parkanlæg eller boldbaner, da disse aktiviteter hurtigt kunne fjernes, hvis arealerne skulle ende med at blive brugt til deres noget mere dystre formål.

Disse planer var dog ikke uden nogen indflydelse for civilsamfundet. Mange grundejere i byerne blev berørt af beredskabets planer som

eksempelvis i 1950, da en grundejer fra Slagelse søgte om tilladelse til at fjerne en dækningsgrav placeret på vedkommendes grund ved Klingenberg nummer 10. Her var argumentet at grunden var blevet købt uden et vidende om, at der lå en beredskabsinstallation. Denne anmodning blev afvist med begrundelse i, at man ikke kunne finde en lovhjemmel i at nedlægge en dækningsgrav, dog kunne en byggetilladelse for dele af grunden bevilliges mod en bankgaranti på 25.000 kr.⁷⁶.

Det civile beredskab og Forsvaret indgik gennem samarbejde om beredskabsplaner og placering af diverse anlæg således en symbiose, der også bliver kaldt for totalforsvaret. Dette totalforsvar var bygget op omkring samarbejde på tværs af hele landet, men også af en stor del autonomi, således at alle landsdele ville kunne handle selvstændigt i tilfælde af, at resten af landet var faldet til fjenden.

Forsvaret af Storebælt efter Den Kolde Krig

Med Berlinmurens fald i november 1989 og Sovjetunionens endelige opløsning i 1991 var Den Kolde Krig officielt afsluttet. Vesten, og i særdeleshed de allierede i NATO anså sig selv som sejrherre, der havde vundet. Med denne såkaldte sejr stod den militære situation på en hel ny grund. For set med NATOs briller var sandsynligheden for, at der ville komme en invasion fra øst, forsvindende lille. Til trods for det gennemførte man stadig militære reformer og omrokeringer af enheder, både på nationalt og internationalt plan. En af disse reformer var for Danmarks vedkommende udflytningen af flåden fra den 400 år gamle flådebase på Holmen⁷⁸.

Flådestation Korsør stod pludselig overfor en hel ny situation - og dog. På den ene side fik man den længe ønskede faste belægning af skibe og de mandskabsmæssige kapaciteter, som man havde ønsket sig i flere årtier. Dette forløb dog ikke uden hindringer, da man denne gang, som man havde set tidligere, stod overfor en lang række protester fra medarbejdere, der ikke ville flytte med til Korsør og Frederikshavn. Men til trods for protester, der spandt fra nostalgiske minder til praktisk flytning af medarbejdere, blev flådens skibe omfordelt til de to flådestationer.

Hvorfor udflytningen først fandt sted efter Den Kolde Krigs afslutning, især set i skyggen af, at flådestationerne i henholdsvis Frederikshavn og Korsør har været aktive siden 60'erne, kan man undres over. Her tyder noget imidlertid på, at der har været tale om økonomiske prioriteringer og en usikkerhed på etablerede aftaler. En af disse aftaler var for eksempel at B&W værftet i perio-

der, hvor der ikke var så meget at lave, overførte deres personale til Orlogsværftet på Holmen. Her var problemet så, at Holmens værft ikke havde kapacitet til bygning af nye skibe, hvilket betød, at byggeaktiviteterne her også var ganske få. Dette betød, at flåden lige pludselig stod med 200-300 mænd, de skulle aflønne uden at disse mænd som sådan lavede noget⁷⁹.

Rent teknisk stod flådestationen i Korsør stadig med det militære såvel som civile ansvar for overvågningen af Storebælt, og med opførelsen af Storebæltbroen i 1998 voksede det ansvar yderligere, da flådestationen nu også skulle stå for bevogtning og sikring af den vigtigste færdselsåre mellem Jylland/Fyn og Sjælland. ■

Noter

48. Rigsarkivet, Forsvarsministeriets Forsvarskommission af 1950, (1950-1951)
49. Ibid.
50. Thomsen, Kurt Alex, Flådestation Korsør en virksomhed i udvikling, i Tidsskrift for søvæsen, (1994) s. 17-18
51. Rigsarkivet, Forsvarsministeriets Forsvarskommission af 1950, (1950-1951)
52. Thomsen (1994) s. 18-19
53. Hansen, Luckow (2005) s. 82-90
54. Hansen, Luckow (2005) s. 54-70
55. Hansen, Luckow (2005) s. 90-91
56. Minekatastrofen på Holmen 1951 (2003) set på http://www.navalhistory.dk/Danish/Historien/1945_1989/Minekatastrofe_1951.htm
57. Hyttel (2016) s. 21-24
58. Thomsen (1994) s. 17
59. Thomsen (1994) s. 18
60. Ibid. s. 18
61. DIIS: Danmark under den kolde krig – Den sikkerhedspolitiske situation 1945-1991, København: Dansk Institut for Internationale Studier 2005, bind 1.
62. Thorstrup, S, Enhedskommandoen, Tidsskrift for Søværnen, (1964) s. 210-212.
63. Ibid. s. 210-212.
64. Hansen, Luckow (2005) s. 101-102.
65. Slagelse Arkiverne, Sjællandske Tidende den 19. marts 1968, Flådestation Korsør, Arkivfond A7033.
66. Korsør avis 1969, Slagelse Arkiverne, Flådestation Korsør, Arkivfond A7033.
67. Sjællands Tidende 16. februar 1973, Slagelse Arkiverne, Flådestation Korsør, Arkivfond A7033.
68. Sjællandske Tidende den 20. januar 1973, Slagelse Arkiverne, Flådestation Korsør, Arkivfond A7033.
69. Sjællandske Tidende den 16. februar 1973, Slagelse Arkiverne, Flådestation Korsør, Arkivfond A7033.
70. Sjællandske Tidende den 19. marts 1968, Slagelse Arkiverne, Flådestation Korsør, Arkivfond A7033.
71. Sjællandske Tidende den 17. maj 1968, Slagelse Arkiverne, Flådestation Korsør, Arkivfond A7033.
72. Sjællandske Tidende den 3. juni 1968, Slagelse Arkiverne, Flådestation Korsør, Arkivfond A7033.
73. Hansen, Luckow (2005) s. 58-59.
74. Sivertsen, Bent, Et tilbageblik på tiden som værnepligtig i korsør 1949, Flåden i Korsør nr 1 (1999) s. 25-26.
75. Ibid.
76. Beredskabskommissionens protokol (1950-1980), Slagelse Arkiverne, Arkivfond.
77. DIIS: Danmark under den kolde krig – Den sikkerhedspolitiske situation 1945-1991, København: Dansk Institut for Internationale Studier 2005, bind 3.
78. Forsvarsministeriet, Plan for udflytningen fra Holmen, Forsvarsministeriet, (1989) s. 2-56.
79. Thomsen (2018).

Årskonkurrencen satte et flot punktum for jubilæumsåret

Årets højdepunkt for Selskabet er det traditionelle julemøde med figurkonkurrencen.

Marshal Vauban 1664 fremstillet af Uffe Henriksen.

Figurkonkurrencen er en af de stolte traditioner i Selskabet. Hvert år kommer medlemmerne med de figurer, de har arbejdet med i årets løb, for at udstille dem og deltage i konkurrencen om at få figurerne kåret som årets fineste.

Således også ved julemødet den 7. december på Rødovregaard, der samtidig markerede afslutningen på en begivenhedsrig fejring af Selskabets 75-års jubilæum. Jubilæet har budt på en fornem virtuel udstilling på Selskabets hjemmeside, en jubilæumsbog om danske uniformsmalere skrevet af Claus Mogensen, en festlig jubilæumsmiddag i august og artikler i tidsskriftet gennem hele året om Selskabets første 75 år.

Figurerne blev studeret grundigt inden bedømmelsen.

Præsidenten Hans Chr. Wolter holdt juletalet.

Julen blev på behørig vis sunget ind ved bordene i festsalen på Rødovregaard.

Fotos: Finn Hillmose og Christian Raun.

Tysk 15 cm Haubitzer af Christian Raun.

Foto: Christian Raun.

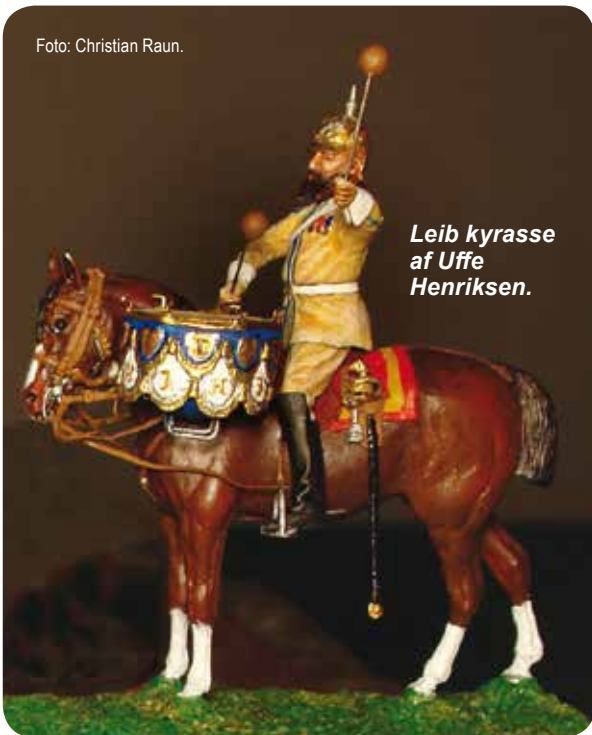

Foto: Christian Raun.

Leib kyrasse af Uffe Henriksen.

Marshal Berthier fremstillet af Mogens Damsø.

Sergeant Voltigeurs Frankrig 1811 af Brian Petersen.

Danske dragoner angriber over bro af Claus Mogensen.

IR6 "Die lange Kerls" af Ole Thureholm.

Cossack Girl af Claus Anderson.

Årskonkurrencen satte et flot punktum på jubilæumsåret

Julemødet havde 36 deltagere, som nød kasserer og chefkok Steen Jensens dejlige menu bestående af flæskesteg med rødkål og brune kartofler efterfulgt af risalamande og et glas portvin. Som traditionen byder, var der julesang med akkompagnement af Nanna Anderson.

I sin tale sagde præsidenten Hans Chr. Wolter, at der ved Årskonkurrencen var udstillet mange fine figurer, som aftenens deltagere skulle stemme på, så konkurrencens vindere kunne kåres.

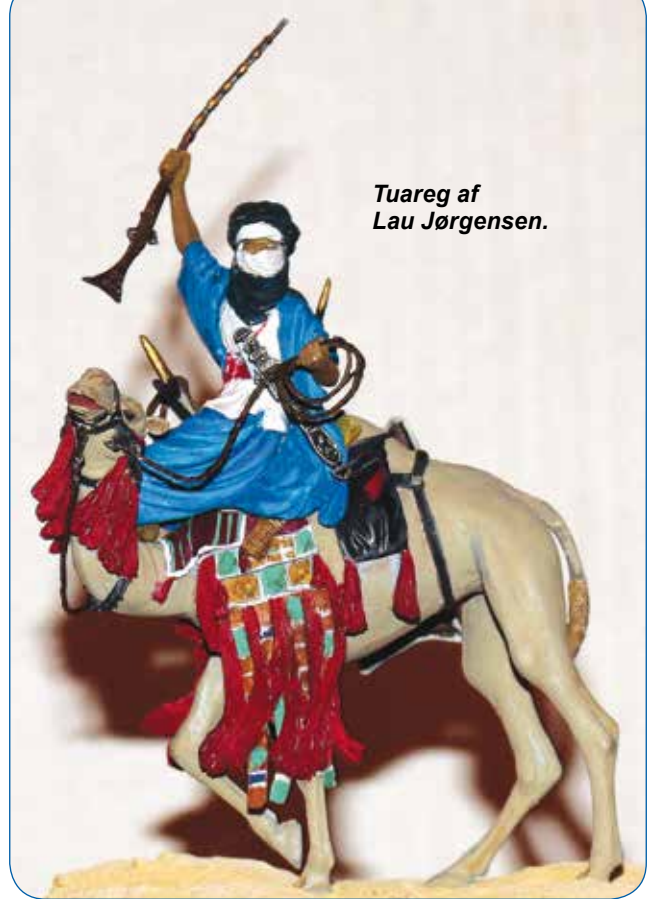
Der blev uddelt 1. og 2. præmie i 10 kategorier. Dog var der ingen deltagere i kategorien med rytterfigurer over 65 mm. Betingelsen for at deltage er, at alle figurer i kategorierne 1-8 er bearbejdet af udstilleren. Det kan være modellering, transformering/konvertering eller bemaling.

Der er en ekstra kategori, Fra det hjemlige skatkammer, hvor man kan udstille alt, der ikke falder ind under kagerierne 1-8. Det udstillede skal dog have militærhistorisk eller figurmæssig forbindelse. Det kan være tegninger, publikationer, memorabilia, ordner eller medaljer og andet. Det er også en betingelse, at det udstillede skal være fra før 1990, og der skal være gjort en særlig indsats for at fremstille eller samle det udstillede.

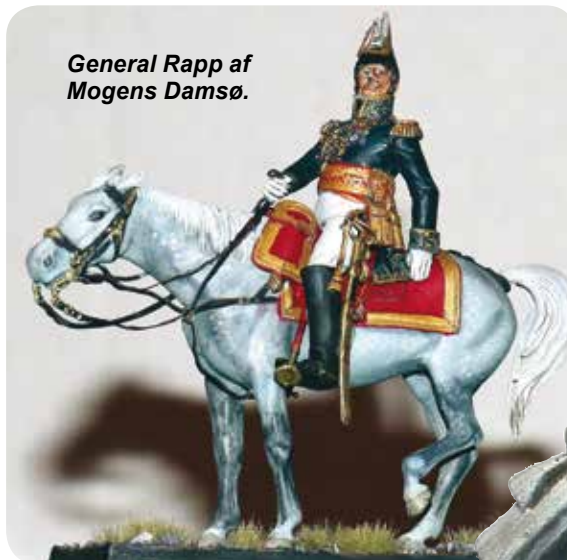
Endelig er der en kategori, Uden for konkurrence, hvor man kan udstille hvad som helst af militærhistorisk eller figurmæssig tilsnit. H.D.

Fransk soldat af Johnny Melby.

Tuareg af Lau Jørgensen.

General Rapp af Mogens Damsø.

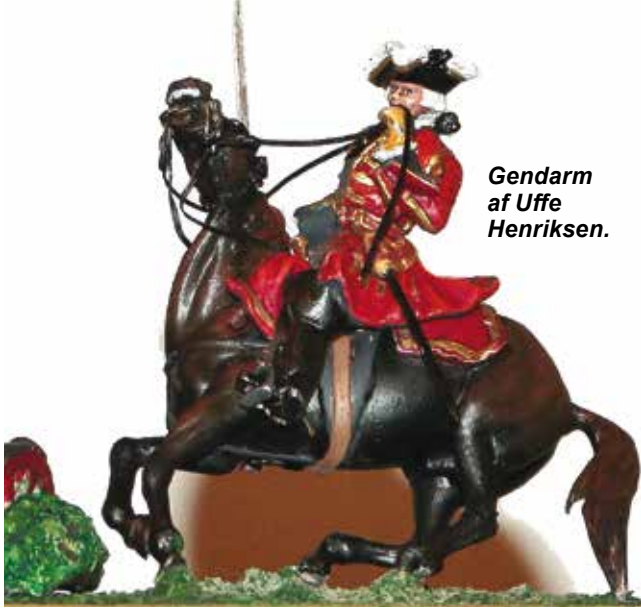

Oberst G. Battaglia af Mogens Damsø.

Foto: Christian Raun.

Udsnit, danske soldater 1932 af Christian Raun.

Gendarm af Uffe Henriksen.

East Norfolk – Martinique 1793 af Brian Petersen.

Sergeant of the Voltigeurs Frankrig 1812 af Brian Petersen.

A quick dismount af Lau Jørgensen.

Årskonkurrencens vindere

Kategori 1. Legetøjsfigurer
Vinder Claus Mogensen.

Nr.2 Christian Raun.

Kategori 2. Enkeltfigurer op til 65 mm
Vinder Claus Anderson.

Delt 2. plads Lasse Hyllemose og Uffe Henriksen.

Kategori 3. Rytterfigur op til 65 mm
Vinder Claus Anderson.

Nr. 2 Uffe Henriksen.

Kategori 4. Enkeltfigurer.
Vinder Claus Anderson.

Delt 2. plads Johnny Melby og Brian Petersen.

Kategori 5. Rytterfigur over 65 mm
Ingen deltagere

Kategori 6. Figurer op til 30 mm
Vinder Hans Christian Wolter.

Nr. 2 Ole Thureholm.

Kategori 7. Figurgrupper/vignetter
Vinder Lau Jørgensen.

Nr. 2 Claus Anderson.

Kategori 8. Dioramaer og opstillinger
Vinder Christian Raun.

Nr. 2 Claus Anderson.

Kategori 9. Det hjemlige skatkammer
Vinder Aksel Villumsen.

Nr. 2 Niels Tandrup.

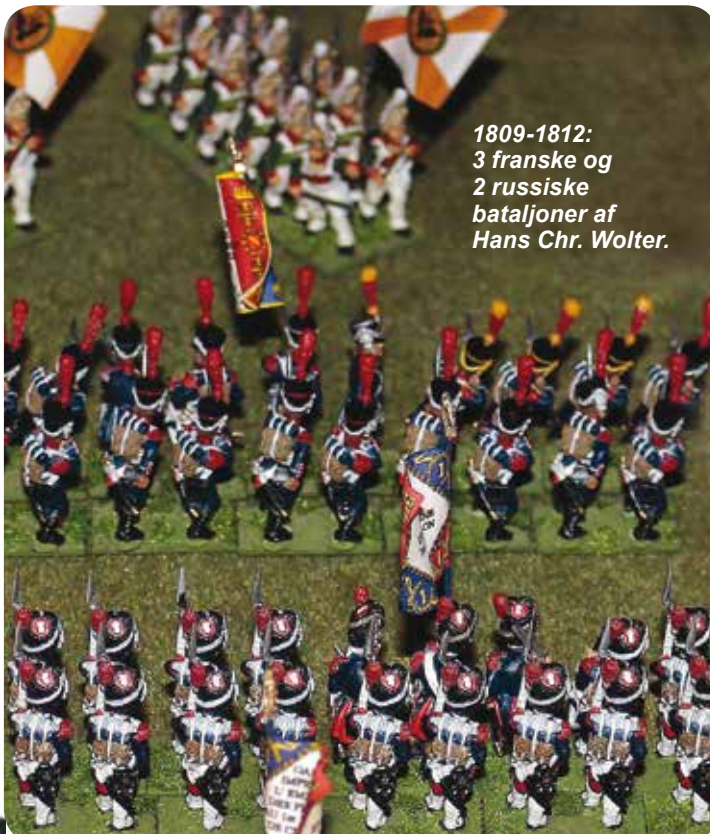
Kategori 10. Best in show
Vinder Christian Raun.

Christian Raun blev kåret med prisen Best in show af præsidenten Hans Chr. Wolter.

Landsknecht af Johnny Melby

1809-1812: 3 franske og 2 russiske bataljoner af Hans Chr. Wolter.

Lady Jane Female Gunfighter af Claus Anderson

Zouave 1855 af Lasse Hyllemose.

Blokskibet Indfødsretten havde ca. 42 stk. 24 pounds kanoner. Fotos Uffe Henriksen

En kanon fra Slaget på Rheden

Blandt Krigsmuseets klenodier er en 24 pounds kanon, bjerget i 1953 fra vraget af blokskibet Indfødsretten, der sank 3. april 1801, dagen efter slaget mellem de danske og de engelske styrker på Københavns Red.

Af Uffe Henriksen

Kanonnen var tidligere opstillet i Kanonhallen på Tøjhusmuseet, i dag Krigsmuseet, men er for tiden ikke udstillet. Forhåbentligt har man ikke kasseret den.

Baggrund

Kanonnen er en kartove, dvs. en mellem-lang kanon af system 1692. Dette system var det mest udbredte skytssystem i vor flåde i sejskibsperioden og omfattede kanoner fra 4 til 36 pund.

24 pounds kanonen var den mest udbredte og man havde over 500 kanoner af denne størrelse alene i dette system. 24 pounds kanoner anvendtes på linjeskibene, som regel på nederste dæk i 2-dækkere og på mellemste dæk i 3-dækkere. Kanonløbet har en diameter på ca. 16 cm og en løbslængde på 16-17 gange kuglediameteren. Kanonens samlede længde er ca. 320 cm, største diameter er

55 cm og vægten ca. 3000 kg. Rapperten er mærket 1786 og er af den nyere type med åben bund.

Kanonløbet er formentlig støbt i Norge, hvor den svære industri var henlagt på den tid.

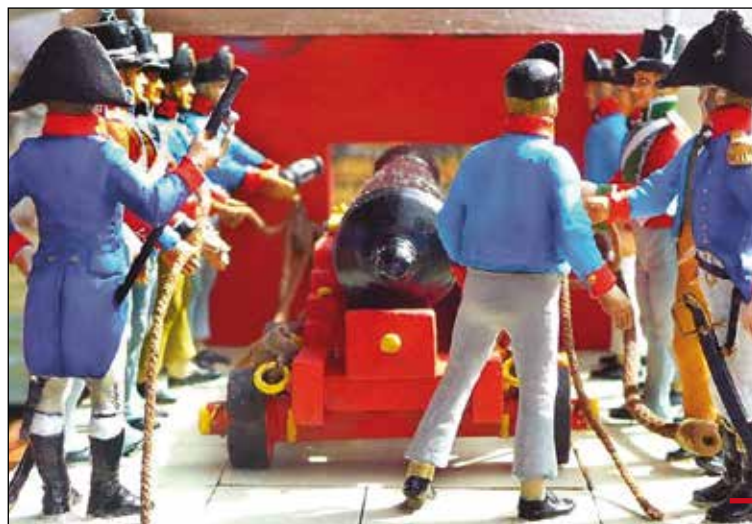
Betjening

Kanonnen, der med løb og rappert har haft en samlet vægt på op mod 3,5 tons, krævede et betjeningsmandskab på 10-15 mand.

Kanonens ladning på ca. 5 kg. krudt blev hentet i magasinet i form af en færdig pakke af pap eller lærred. Ladningen blev skubbet på plads med en rammer, enten anbragt på en lang stang eller på et stykke kraftigt tovværk. Fængkrudt blev

indført i fænghullet i form af et fængrør af metal eller papir, fyldt med fintmalet krudt, og kuglen blev lagt i løbet og skubbet på plads med rammeren. Kanonen blev herefter trukket frem, så den rørte skibssiden med løbet ud gennem kanonporten.

Det var vigtigt, at kanonen var trukket helt frem, så mundingsildden ved affyring ikke kunne tænde ild i skib eller udstyr. Til hjælp for flytning af kanonen havde man 2 sæt taljer, der var fastgjort henholdsvis på nogle øjebolte på rapperten og i nogle svære kroge i skibssiden ved siden af kanonporten. Flytning af den tunge kanon på simple træhjul har været et meget

Kanonnen, der med løb og rappert havde en samlet vægt på op mod 3,5 tons, krævede et betjeningsmandskab på 10-15 mand.

hårdt arbejde, der krævede hjælp af hele kanonmandskabet.

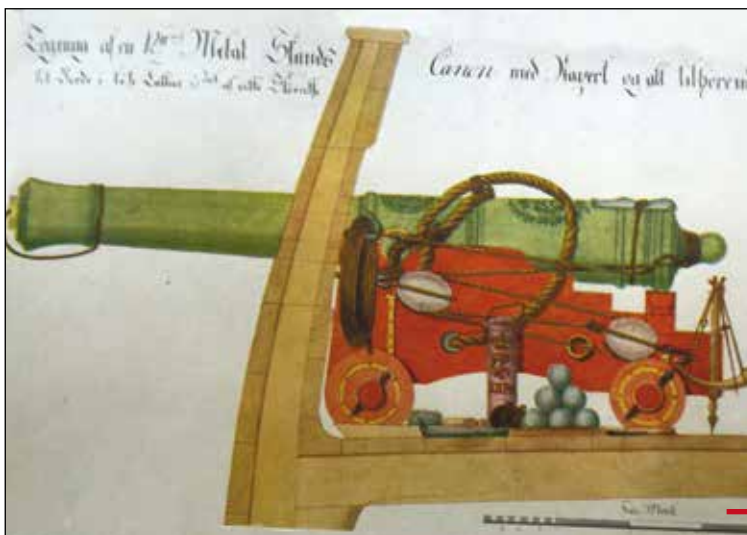
Kanonen blev affyret ved hjælp af en luntestok eller senere med en flintelås som på håndvåben. Ved affyringen blev kanonen skubbet bagud med samme kraft som kuglen blev skubbet fremad, indeholdende en energi kan beskrives som $\frac{1}{2} \times M \times V \times V$. Ud fra denne formel kan beregnes, at hvis kanon og rappert tilsammen vejede 200 gange så meget som kuglen, og kuglen fløj med en mundings-hastighed på 400 km/t, ville kanonen køre baglæns med en hastighed på 28 km/t, så man skulle ikke være i vejen på affyrings-tidspunktet.

Kanonens kørsel blev stoppet af et svært stykke tov, brogen, der var trukket igennem rapperten og fastgjort til skibssiden i to svære kroge ved siden af kanonporten. Brogens længde var således afpasset så kanonen blev stoppet i en placering, hvor der var ca. 1 m frit foran kanonmundingen, så man kunne få plads til at gentage ladningen. Ladningen startede med, at man rensede løbet for gløder med den modsatte ende af rammetorvet, hvorpå en slags børste var anbragt, og derpå igen indførte ladningen etc.

Maksimal skudafstand var ca. 2.000 m, men selv skydning på 1.000 m havde ret ringe virkning. En afstand på 500 m sikrede både en rimelig træfsikkerhed og en god virkning af kuglen.

Slaget

Blokskibet Indfødsretten var et af de sværeste danske skibe under slaget og var derfor anbragt i forsvarslinjens nordlige ende, hvorfra man ventede englændernes angreb. Skibet havde ca. 42

24 pounds kanonen var en kartove, dvs. en mellemlang kanon af system 1692. Dette system var det mest udbredte skytssystem i den danske flåde i sejlsskibs-perioden.

stk. 24 pounds kanoner, hvoraf naturligvis kun den halvdel, der var på den udvendige side, kunne bruges.

Da angrebet som bekendt kom fra syd, kom skibet først ret sent med i kampen omkring kl. 13.00. Desværre var de danske skibe forankret med 4 faste ankre, så det var umuligt at ændre et skibs retning under slaget, hvis fjenden angreb i en skæv vinkel i forhold til skibets bredside.

Dette medførte, at Indfødsretten i en periode blev udsat for stærk beskydning af et linjeskib skråt forfra og et andet skråt bagfra og led store tab uden at kunne svare effektivt igen, hvilket naturligvis var stærkt demoraliserende for mandskabet.

Omkring kl. 15.00 var alle skibets officerer dræbt og næsten alle kanoner ubrugelige, hvorfor man strøg flaget. Skibet sank næste dag på trods af englændernes forsøg på at holde det flydende. At skibet sank utilsigtet og således ikke blev afmonteret er årsagen til, at

man har kunnet finde en komplet kanon på vraget.

Modellen

Til brug for dioramabygning i størrelse 1:32, hvor John Hansen har forme til en række søfolk, søofficerer og soldater fra Napoleonstiden, har John Hansen og Uffe Henriksen fremstillet en model af den gamle kanon. Uffe Henriksen har opmålt kanonen på Tøjhusmuseet og fremstillet en master i messing og træ, og John Hansen har herefter lavet forme af kanonens forskellige dele og støbt disse i hvidmetal.

Modellen omfatter følgende dele: kanonløb, 2 aksler, 2 sidevanger, 4 hjul, indstillingskile og en række smådele.

På de viste dioramabilleder ses kanonen i den bemaling, som anvendtes i vor flåde med et betjeningsmandskab bestående af søfolk og soldater. Figureringerne er støbt af John Hansen og dioramæet er lavet af Uffe Henriksen.

Siden sidst ... Imperier bygger på fred

Imperier har præget verden gennem århundreder og gør det også i dag. Udbredelsen og fastholdelsen af imperier handler også om brugen af militær styrke, og det var i det lys, lektor Peter Fibiger Bang fortalte om imperier på et velbesøgt medlemssmøde i januar. Han er tilknyttet Saxo-Instituttet på Københavns Universitet og har i en årrække forsket i imperier og skrevet flere bøger om emnet. Senere på året udkommet et stort værk om imperier, redigeret af Peter Fibiger Bang og udgivet på det ansete Oxford University Press.

I sit foredrag kastede han tilhørerne hovedkulds ud i en sammenligning af en konflikt under Irak-krigen i 2004 og

oprøret i Judæa år 66 i forsøget på at introducere imperiet som begreb. Han fortsatte med en forståelig gennemgang af imperiet som begreb med hjælp fra bl.a. Machiavelli og Lenin og derefter en fin gennemgang af imperiets verdenshistorie.

Blandt de vigtige konklusioner var, at imperier bygger på fred. Fred gavner imperier, mens krig underminerer imperier, men krig er en forudsætning for udbredelsen af imperier. Spørgsmålet om hvordan man håndterer freden er derfor kernen i at være imperiebygger snarere end hvordan man vinder freden. Derfor er det også helt centralt at se på den proces, hvor man ved etableringen af et imperium skal skabe

fred og samarbejde. For imperiet er det vigtigt at finde nogle lokale eliter, der kan og vil samarbejde. Det er kernen i et velfungerende imperium.

H.D.

Fred gavner imperier, mens krig underminerer imperier. Det gjaldt også for det romerske imperium.

I 1944 var fhv. General Paul Goudime-Levkowitch (1873-1953) blandt stifterne af vores selskab og indtrådte som vores første æresmedlem. En ny bog fortæller om generalens opbygning af en samling af zartidens russiske uniformer og udstyr samt et militærhistorisk bibliotek.

Af Hans Chr. Wolter

Historiske biografier nyder en renæssance; og hvad der fulgte i kølvandet på flugtstriberne efter sammenbruddet af det storslåede zarstyre, kalder på stor opmærksomhed. Så Jakob Seerups tema falder i god jord. Seerup, der forlod Tøjhusmuseet, da det stadig bar sit velkendte navn, og som nu er kurator ved Bornholms Museum, er cand.mag. fra Københavns Universitet i 2001.

Seerup behandler sin skildring af den russiske general gennem en meget veloplagt skrivestil, så læsningen bliver en fornøjelse. Forrest i bogen er anbragt en nyttig karriereoversigt over generalen.

I 1944 var fhv. General Paul Goudime-Levkowitch (1873-1953) blandt stifterne af vores selskab og indtrådte som vores første æresmedlem. Også hans ophold i København blev begivenhedsrigt.

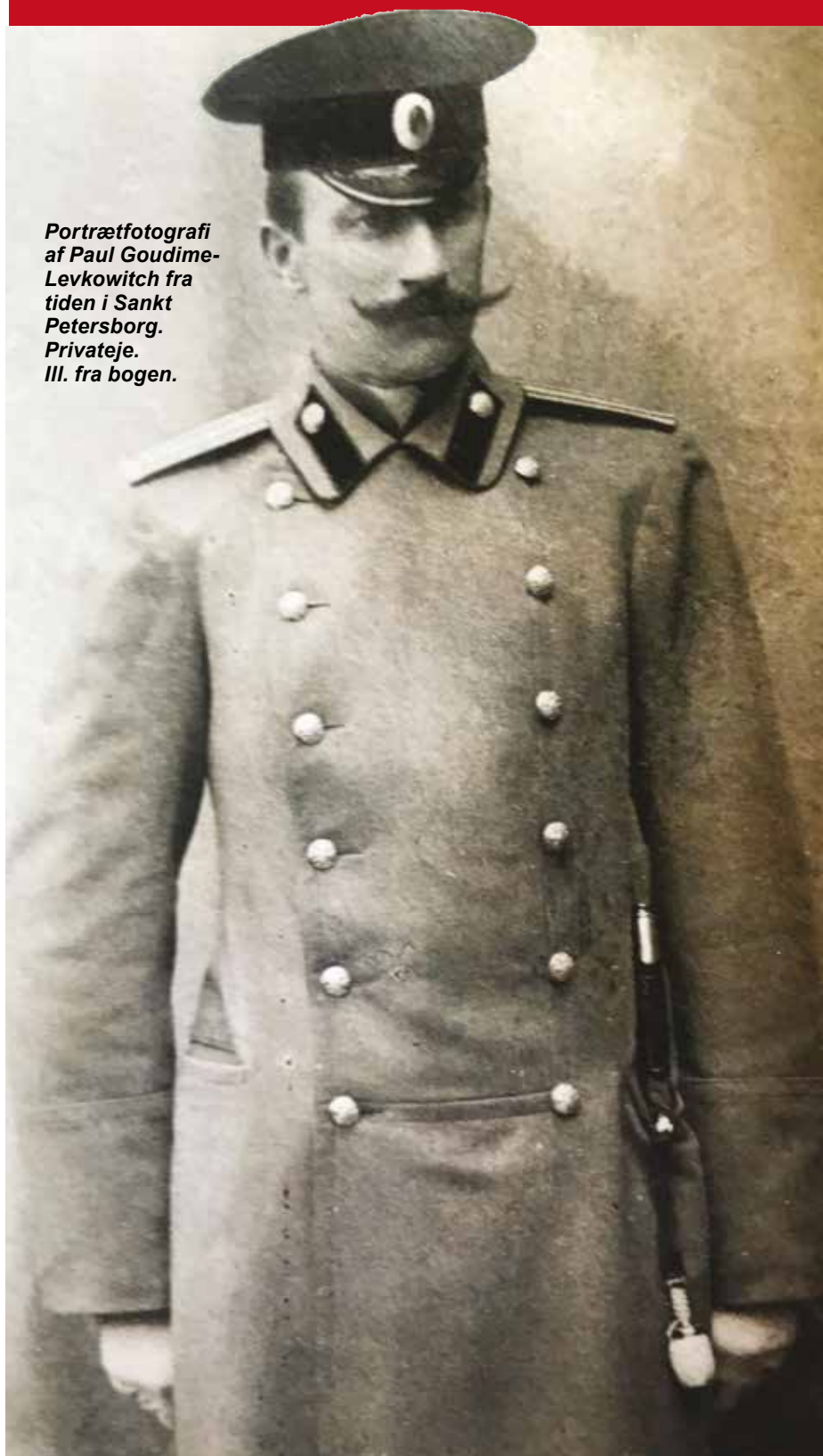
Fængende er Seerups måde under fin brug af kilderne at skildre den unge Pauls opvækst og hans fædrene ophav. Hærens årlige medio maj parade i St. Petersburg i 1876 afdækker drengens fortryllelse og tiltrækning af rigets militærvæsen, der blev uafvendelig. Herefter måtte så følge fokus på at indfri de høje krav, der stillede for at få adgang til Generalstabsakademiet.

Pauls udførlige optegnelser om sin fars militære forløb, er meget informative om den russisk-tyrkiske krig 1877-1878 og krigen i Turkmenistan 1879-1880, og om hvad det indebar, at faderen blev underviser for den senere zar, mens Paul selv fik adgang til den fornemme Pageskole med dens strenge eksaminer og forøgede karrieremuligheder.

Med sin efterfølgende udnævnelse til personlig page for zaren blev Paul placeret tæt på rigets magtcentrum. Skildringerne fra bygningernes indre er ganske nyttige for os, der værdsætter som nutidige besøgende at nyde St. Petersburg. Selv husker jeg fra et minsterbesøg Heltegalleriet i Vinterpaladset med dets portrætter af de russiske

General i den russiske hær før revolutionen i 1917

Portrætfotografi af Paul Goudime-Levkowitch fra tiden i Sankt Petersburg. Privateje. Ill. fra bogen.

officerer, som udmærkede sig under slaget ved Borodino den 7. september 1812.

Militærtjeneste

Samtidig med Nikolaj 2.s kroning i 1896 begynder Pauls regulære militære tjeneste især i Hestgardeartilleriet og i Generalstaben – i tid sammenfaldende med et stigende antal attentater mod ledende embedsmænd. Rusland havde slet ikke læst styrken i den japanske trussel – hverken allianceforholdene eller den militære oprustning, før Japan åbnede krigen i 1904. Konsekvenserne blev social uro i St. Petersburg og voldsomme russiske militære nederlag mod øst. Pauls optegnelser afdækker russernes ødelæggende ledelsesmæssige udfordringer på slagmarken; men tilsyneladende rummer de ikke indtryk af Generalstabens ringe formåen.

En alvorlig kvæstelse førte til, at Paul blev transporteret hele vejen fra Manchuriet til det russiske officershospital i Cannes; og så blev det i 1905 for ham slut med aktive militære "eventyr", hvorefter der fulgte en fase med udstationeringer og i meget stor luksus i byens russiske kvarter med de adskillige russiske kirker.

Seerups primære indgang er mere den biografiske end den samlerorienterede. Bærende er derfor det kulturhistoriske indhold og fascinationen af personerne inde under den farverige og spektakulære rigdom i zarens voluminøse hær. Derfor får læseren en meget kvalificeret og medrivende skildring af generalens liv fra toppen af zarens Rusland over København og til Cannes og af hans donation af uniforms- og våbensamlingen til Danmark i 1942.

Selvom Syddansk Universitet som omtale af bogen har anført, at der i København findes en af verdens fornemste samlinger af russiske våben og uniformer fra tiden før den russiske revolution i 1917, er der i tilknytning til hovedteksten imidlertid ikke givet nogen systematisk museal præsentation af retning og indhold i hele samlingen. Kun er der henvisninger til Tøjhusmuseets arkivjournal. Ud af Pauls seks uniformer gives der fotografisk gengivelse af hans jakke til paradeuniformen samt af tre daglige uniformsjakker. Der er en del gode eksemplificeringer med fotos af pragtuniformer, mens der kun er foto af ét våben – en æresshashka.

Fortegnelser over våben og generalens russiske bibliotek udestår. Bogen omtaler, at der fra generalens side findes en liste på 197 numre, hvoraf de 76 er mere eller mindre komplette uniformer, og angiver at der også er en liste over bøger i det militærhistoriske bibliotek samt en liste med ordner og medaljer.

Rytterportræt af Kejser Nikolaj 2. Oliemaleri af Walter Kauffmann, malet i Riga i 1913. Fra Levkowitch's samling. Ill. fra bogen.

Fotografi af general Levkowitch, der demonstrerer kunsten at fremstille tinsoldater for vennen kaptajn Paulsen, direktør for Tøjhusmuseet. Fra Levkowitch's samling. Ill. fra bogen.

General i den russiske hær før revolutionen i 1917

Fotoeksemplerne af uniformer hentet fra Tøjhusmuseets udstillinger i 1954, 1979, 2003 og i 2013 er illustrative, og i det hele taget afdækker bogens illustrationer forfatterens fornemme gennearbejdning. På trods af temaets fængende karakter har Tøjhusmuseet ikke haft nogen heldig hånd med udstillingerne.

Læseren skal helt frem til side 234 for at få oplysning om forsideillustrationen – et fint portrætfoto af oberst Paul Gudim-Levkovitj fra 1915-1917.

Generalens samling

Efter det indledende ophold i Cannes blev rejsesaktiviteten heftig for Paul. Opgaver i Storbritannien, i Athen og i St. Petersborg fulgte. Skiltringen af hans togrejse fra St. Petersborg den 29. juli 1917 er intet mindre end fænomenal. Generalen nedfældede herunder sine kompetente indtryk af de tyske mobiliseringsforberedelser, inden de afgørende krigserklæringer udfoldede sig et par dage senere. Fra den russiske ambassade i Berlin fik generalen i kode afsendt sine oplysninger, hvilket formentlig bidrog til den russiske mobilisering og dernæst til de store russiske nederlag. For ham blev præstationen også at nå tilbage til Grækenland, hvilket lykkedes!

Med base i huset tæt på Cannes købt i 1920 grundlagde generalen opbygningen af sin samling af zartidens russiske uniformer og udstyr samt et militærhistorisk bibliotek. Pauls energiske indsats tog sin begyndelse samtidig med, at det russiske eksilsamfund økonomisk støttede den hvide hær i bekæmpelsen af Lenins styre.

En væsentlig bestanddel i bogen omhandler oplysninger om, hvorledes generalens samling fra boligen i Frankrig midt under 2. Verdenskrig nåede til København i 1943. 21 år havde det taget at opbygge samlingen med mere end 50 uniformer med tilbehør; og generalen blev lykkelig, da ideen om at placere samlingen i enkekejserinde Dagmars

hjemland fostredes fra eksilrussisk side. Fra Danmark blev planlægningen af flytningen til Tøjhusmuseet ikke udført imponerende. Generalen opholdt sig i København i den tumultariske periode fra den 20. august 1943 til den 2. februar 1946 og arbejdede systematisk med redaktionel registrering af samlingen og med at søge at få den udstillet. På den baggrund er det iøjnefaldende, at der tilsyneladende ikke foreligger en museal fortegnelse over samlingen og kun en kortfattet kontrakt om overdragelsen. En mulig delforklaring herpå kan være medarbejderes begrænsede

dater og en amerikansk gossip-greve”, der bragte interessante oplysninger om generalens samling. Vi forsøgte at indhente oplysninger fra især vore udenlandske medlemmer, men desværre lykkedes det ikke at opnå vished om denne samlings skæbne efter dens ophold i København.

Hele denne samling på angiveligt 1900 figurer efter kontrakten – som generalen og hans medarbejdere selv havde udført – afleverede han til Tøjhusmuseet. For generalen gik mere op i tinsoldaterne end i

uniformerne, våbnene og de øvrige dele – her var der for givener tale om hjerteblood! Bag dette stod selvfølgelig oplevelserne under den store maj parade og skoling i at kunne skelne mellem de 42 gardeenheder. Nødvendigt blev det derfor at konvertere fra især Britains figurer til russiske og derefter bemale dem, hvilket så tog tre år at gennemføre. En hjælp til at forstå omfang og kvalitet er det, at vores selskabs først præsident, Preben Kannik, som tjente på Tøjhusmuseet, har efterladt en oversigt over indholdet i samlingen. Hvert garderegiment var repræsenteret med 16 mand og selvstændige gardebataljoner med otte mand. Selvstændige kompagnier var vist med fire soldater. Ved hvert regiment eller bataljon var der desuden en officer, en underofficer, en fanebærer og to assisterende officerer som fanevagt.

Da generalen erfarede, at figurerne ikke var udstillet, blev atmosfæren anstrengt. Generalen henviste til juraen, hvoraf det fremgik, at samlingen kunne kræves tilbage til familien, hvis fristen for udstilling blev overskredet. Efter et trist forløb blev herlighederne i 1953 udsendt til New York til grev Igor Cassini, der døde i 2002. Seerups henvendelser til familien har ikke båret frugt.

Bogen er meget læseværdig, den har stor biografisk styrke og udgør et solidt historisk arbejde. ■

**Jakob Seerup:
Den Russiske General.
Et liv for Zaren.
Syddansk Universitetsforlag 2020.
328 sider. 329 kr.**

Chevaliergardens gyldne hjelm med dobbeltørn i sølv. Fra Levkowitch's samling. Ill. fra bogen.

sproglige formåen ud over skandinavisk. Hertil kommer, at generalen blev vred over, at museet ikke realiserede løftet om at etablere et permanent Kejserligt Russisk Hærmuseum.

Som et led i sine forberedelser til bogudgivelsen gav Jakob Seerup i oktober 2016 i Selskabet et foredrag om den dansk-russiske forbindelse. I Selskabets tidsskrift i december 2016 bragte Seerup en artikel ”1700 tinsol-

Koldkrigsbunker åbner som museum

Anlægget var i mange år en velbevaret hemmelighed og et lukket sted for offentligheden, som nu endelig skal åbnes. Bunkeren rummer en historie, som aldrig er blevet formidlet. Foto Lars Horn/ Nordjyllands Historiske Museum.

Den atomsikre bunker REGAN Vest fra Den Kolde Krig står intakt som da det blev bygget i 1960'erne.

Af Henrik Denman

Dybt under Rold Skov syd for Aalborg blev der i 1960'erne bygget en hemmelig bunker, der skulle huse regering og regent i tilfælde af krig. Nu er den 5500 kvm. store atomsikre bunker på vej til at blive omdannet til et koldkrigsmuseum, der åbner i 2021.

Regeringsanlæg Vestdanmark – REGAN Vest - blev opført i dybeste hemmelighed i perioden 1963-68 og ligger placeret 60 meter under jorden langt inde i Rold Skov. Nordjyllands Historiske Museum har siden forsommeren 2013 været i gang med en dokumentation af REGAN Vest. Det drejer sig dels om en registrering af bevaringsværdige genstande, dels interviews med en lang række personer, som på den ene eller anden måde har haft tilknytning til anlægget, f.eks. med opførelse, drift og vedligehold.

Lidt om selve anlægget

REGAN Vest blev bygget i 1960'erne som en hemmelig atombombesikker bunker, der i tilfælde af krig skulle beskytte regering og kongehus. Hvis der udbrød krig og regeringsanlægget i Nordsjælland ikke længere var en operationel løsning, var det fra anlægget i Rold Skov, at landet skulle ledes. I 2003 blev REGAN Vest taget ud af operationel drift, således at man ikke længere opdaterede inventar mm. Anlægget blev dog stadig vedligeholdt og holdt i dvaldrift.

Med beredskabsforliget den 12. november 2012 blev REGAN Vest endeligt skrevet ud af det stående beredskab, og Forsvarsministeriet kunne senere overdrage anlægget til Miljøministeriet.

REGAN Vest er bygget ind i en kridtbakke og ligger på det dybeste sted ca. 60 meter under overfladen. Anlægget består af fire betonringe, der ligger oven på hinanden to og to, med alt hvad der skal bruges for at holde en hverdag kørende; køkken, depotrum, lægeklinik, maskinrum mm.

Museets indretning

Museet vil komme til at bestå af fem elementer, hvoraf bunkeren er den primære

attraktion. Især over for kommende generationer er der brug for at fortælle, hvad det u håndgribelige begreb Den Kolde Krig var. Den fortælling kommer til at foregå i en ny udstillingsbygning, der udover publikumsfaciliteter og udstillinger skal rumme et læringscenter til de ældste skoleklasser.

Derudover vil parcelhuset foran bunkeren, hvor anlæggets tilsynsførende boede med familien, udgøre et fjerde element. Villaen skal tilbageføres som den så ud i 1980'erne og skal give publikum en fornemmelse af hverdagen dengang. Det sidste og femte element er området over bunkeren. Her vil man ikke kun have mulighed for at nyde naturen, som den er - men også få et virtuelt kig på, hvordan bunker og landskab ville se ud efter en atombombe. ■

Regeringsanlægget Vestdanmark blev opført i al hemmelighed i årene 1963-68. Foto Nordjyllands Historiske Museum

Med ledingsflåden formåede Valdemar og Absalon at standse vendernes plyndringstogter og slavejagter i Danmark og i stedet erobre Vendland, hvad der kulminerede med Arkonas erobring 1168. Maleri af Laurits Tuxen.

Da herremændene selv måtte ro

Kong Valdemar reorganiserede i slutningen af 1100-tallet ledingsflåden til at blive en topprofessionel flåde på 200 skibe, og den udvikling beskrives grundigt i ny bog om vikingetiden.

Af **Jens Kristian Boll**

Rikke Malmros fuldfører med denne bog den opgave, hun tog fat på med sit værk *Vikingernes syn på militær og samfund*. Med de to bøger får den interesserede læser en grundig, fyldestgørende og spændende gennemgang af det danske ledingssystemets opståen og afvikling og af den militære og samfundsmæssige udvikling i det samfund, ledingen var en del af og også påvirkede.

I tilgift får læseren et interessant indblik i, hvordan eftertiden har fortolket ledingsbegrebet og brugt det politisk. Rikke Malmros fører også læseren ned i forskningens maskinrum, hvor man oplever, hvordan knudrede lovtekster og skøder og dokumenter gennem et grundigt analysearbejde tilsammen giver indblik i ledingssystemets udvikling.

Skæringstidspunktet i *Bønder og leding* er året 1168, hvor kong Valdemar i lyset af erobringen af Vendland reorganiserer ledingsflåden fra et almindeligt udbud på 6-800 skibe til en lille, men topprofessionaliseret flåde på 200 skibe. Samfundsmæssigt set betød reorganiseringen et fald i bondens status. De frie bønder havde enten selv ejet deres jord eller som "landboer" boet på kongens eller en stormands jord, som de svarede afgift af.

Da Valdemar (og hans forgængere) begyndte at belønne verdslige og gejstlige stormænd ved at overlade dem kongs-

jord (med landboer), og stormændene begyndte at handle jord indbyrdes, blev landboernes situation forringet såvel af stigende skatter som af, at stormændene fandt det mere indbringende at omlægge fra gårdbrug til stordrift og reducere landboerne til lejet arbejdskraft. Bøvet deres militære slagkraft fra ledingen mistede landboerne og bønderne generelt også deres sociale gennemslagskraft, hvad der med Malmros' ord fremgår af, at før 1168 endte et bondeoprør med en død konge, men efter 1168 ender det i stedet med en mængde døde bønder.

Krigere til havs

Det oprindelige ledingssystem bestod i, at landet var opdelt i skipæen, som var et område, der skulle levere, vedligeholde og bemande et ledingsskib med en besætning på 42 roere og en styrmand. Ledingsflåden bestod således af skibe af én bestemt størrelse, der måtte formodes at kunne skyde samme fart, hvad der var altafgørende, når flåden skulle holdes samlet i kamp.

Hvert skipæen var inddelt i 42 havnar, idet hvert havnar stillede en jordejende bonde, der både gjorde tjeneste som roer og som krigere. Bonden skulle møde med rigtige kampvåben, ethvert forsøg på at slippe ved i stedet at sende en ukvalificeret stedfortræder blev mødt med strenge straffe, ikke mindst for stedfortræderen, der bogstaveligt talt kunne miste ørerne.

Styrmanden skulle medbringe hest og armbrøst; såfremt han ikke selv kunne skyde med armbrøst, måtte han for egen regning hverve en duelig armbrøst-skytte. Med ledingsflåden formåede Valdemar og Absalon at standse vendernes plyndringstogter og slavejagter i Danmark og i stedet erobre Vendland, hvad der kulminerede med Arkonas erobring 1168.

Arkonas erobring blev den gamle ledingsflådes sidste bedrift. Mobiliseringen af 6-800 skibe ville måske være for stor en bekostning for landet i længden, og selv om ledingens fodfolkshær kunne besejre venderne, ville den være en moderne professionel rytterhær underlegen. Ledingen blev derfor reorganiseret til 200 skibe med 40 fuldtidskrigere, herremænd, der stadig selv skulle ro, og 4 styrmænd, der hver skulle møde med rustning og stridshest.

Den nye leding udgjorde en moderne, ekstremt mobil og effektiv slagstyrke, ■

I 1168 reorganiserede kong Valdemar den Store ledingsflåden til en lille, men topprofessionaliseret flåde på 200 skibe.

men blev i sin natur yderst eksklusiv. Den bonde, der ville gøre tjeneste i ledingen, måtte ikke alene bekoste et kostbart udstyr, men også tilegne sig og vedligeholde nye våbenfærdigheder, så han var reelt fuldtidskriger. De nye krigeres tilnavn herremænd betød således i reglen ikke, at de var herrer over andre mænd, men at de stod i tjeneste hos en herre, der gav dem jord og udkomme, så de kunne vi deres tid til den militære karriere. De jordbesiddere, der kunne antage herremænd, leverede også flådens skibe og skulle selv føre dem, hvorfor det var i deres egen interesse kun at have veludrustede og våbenvante mænd om sig, og det skete, at man søgte at hverve andres herremænd.

Den militære udvikling

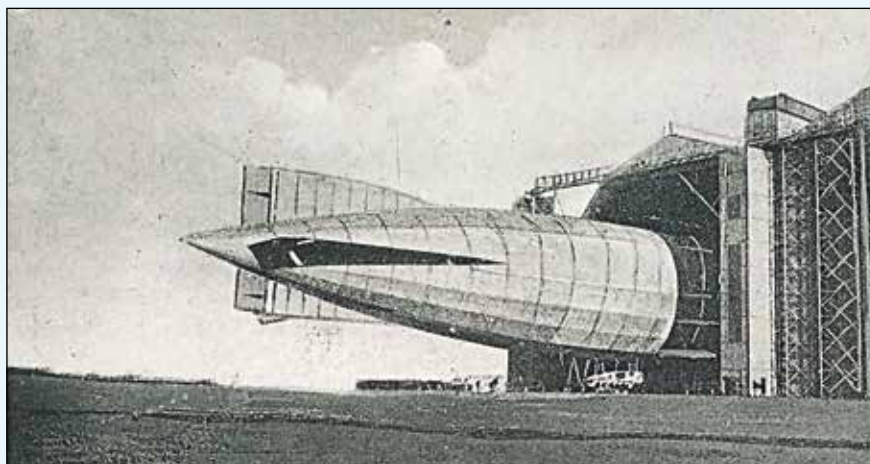
Den militære udvikling gik i retning af en større professionalisering og dyrere udstyr til den enkelte kriger, således blev herremændene også snart selv beredne sværtbevæbnede krigere, hvad der udelukkede størstedelen af bønderne fra at gøre sig håb om at blive herremænd, ligesom snekkerne blev erstattet af sejlførende kogger med plads til forøgede hestehold (og herremændene kunne overlade sejladsen til søfolkene).

De bønder, der ikke kunne gøre tjeneste som herremænd, betalte i stedet ledingskat. Ikke blot militært, men også økonomisk og politisk oplevede bønderne en deklassering, da deres jord som nævnt ovenfor nu kunne handles og/eller foræres bort af kongemagten, hvorved de blev underlagt adelige og gejstlige jordbesiddere og skulle svare skat og afgift til dem og gled ud af skipænlisterne. Således ejede Hvideslægten allerede i Absalons levetid store dele af Sjælland.

Betegnelserne havnar og skipæn blev bevaret i det 13. århundredes jordebøger eller skattelister som administrative enheder. At de nu var blottet for militær betydning, fremgår af, at man opererede med skipænen på helt ned til et dusin havnar, da så små skibsbesætninger og småskuder ville have været værdiløse eller direkte katastrofale i ledingsflådens kampformation. Rikke Malmros bemærker, at i jordebøgerne samler interessen sig nu ikke længere om bøndernes militære formåen, men udelukkende om deres ydeevne som skatteydere.

Rikke Malmros' to bøger bør blive hovedværker for enhver, der interesserer sig for de militære forhold i vikingetidens og den tidlige middelalders Danmark.

Rikke Malmros: Bønder og ledning i Valdemarstidens Danmark.
Aarhus Universitetsforlag 2019,
ISBN 978 87 7184 591 4.
204 sider. 160 kr.

Luftskibs- base fra Første Verdenskrig tre km nord for Tønder. Basen blev anlagt af det tyske krigsministerium i 1914-15.

Zeppelin Tønder får nyt liv

Den gamle zeppelinerbase i Tønder skal blive et oplevelses- og formidlingscenter om Første Verdenskrig og Zeppelinerbasen. **Af Henrik Denman**

Den tyske base i Tønder for de store luftskibe, zeppelinere, fik en betydningsfuld rolle under Første Verdenskrig. Den blev anlagt af den tyske marine, da Tønder og resten af Sønderjylland var under tysk herredømme.

Basen kom til at bestå af tre hangarer til zeppelinerne. I dag er den eneste tilbageværende bygning på basen, der siden 1920 har ligget på dansk område, flyhangaren, hvor flyene var stationeret under krigen. Fra hallerne er kun fundamenterne bevaret.

Basen er unik, da andre zeppelinerbaser på tysk område blev demonteret som følge af Versaillestraktaten, mens basen i Tønder blot fik nedtaget sine store zeppelinerhaller og fjernet mandskabsbarakkerne i 1923.

Basen har derfor stor historisk og militærhistorisk interesse og betydning. Med flyhangaren i Soldaterskoven ved Tønder som omdrejningspunkt er det planen at skabe et oplevelses- og formidlingscenter om Første Verdenskrig og Zeppelinerbasen.

Ambitionen for Zeppelin Tønder er at udvikle en attraktion i verdensklasse med en økonomi og et besøgstal, der gør stedet til et nationalt og internationalt fyrtårn inden for formidling af en vigtig del af den danske, tyske og europæiske historie.

Centret udvikles af Tønder Kommune i samarbejde med lokale ildsjæle og eksterne samarbejdspartnere, herunder

Jyllands-Postens Fond som strategisk partner.

Den tyske base

Den tyske marines behov for luftskibe steg stærkt i krigens første måneder, og allerede i september 1914 forelå forslag om en luftskibsbase ved Tønder. De første to haller stod færdige i marts 1915; størrelsen var 180 meter i længden, 31 meter i højden og 40 meter i bredden.

Den 25. april 1915 landede den første Zeppeliner, L 7, i Tønder. Basen var en lille by i sig selv, idet basen var selvforsynende med næsten alt. Eget gasværk, vandværk, elværk, varme-central, rensningsanlæg samt komplet kloaksystem vidner om et utroligt fantastisk bygningsværk, der på kort tid var færdigbygget og funktionsklar.

Flyhangaren i Soldaterskoven er den eneste intakte del, der er tilbage af zeppelinerbasen. Hangaren var indtil for nylig i meget dårlig stand og tæt på nedrivning. Men takket været en stor lokal indsats og en bevilling fra Folketinget på tre mio. kr. er det lykkedes at få den historiske bygning renoveret og sikret, og den skal nu være omdrejningspunkt for et unikt oplevelses- og formidlingscenter om Første Verdenskrig og Zeppelinerbasen.

Som projektkoordinator for Zeppelin Tønder får Jacob Funder fra Brovst i Nordjylland en bærende del af ansvaret for at opbygge og udvikle det ambitiøse Tønder-projekt. ■

Generalforsamling

Bestyrelsens beretning

2019 blev året, hvor Selskabet rundede sine første 75 år. Dette blev især markeret med udgivelse af et særnummer af tidsskriftet, en virtuel udstilling på hjemmesiden, og afholdelse af en jubilæumsmiddag på Rødovregaard.

Særnummeret "Danske uniformsmalere. Militær kulturhistorie gennem nyere tids kunstnere" fik forord af Selskabets protektor H.K.H. Prins Joachim og blev med Claus Mogensens tekst og de fint gengivne illustrationer over 64 sider en særdeles flot udgivelse. Samlingerne af farvelagte uniformsplancher udført af danske kunstnere er udvalgt, således at de sammenlagt viser spændvidde i faglig og kunstnerisk formåen. Bagved hele det fremlagte arbejde ligger et meget prisværdigt kildestudium, der gør svært stof tilgængeligt. Denne tilgang står herefter centralt for anvendelse af historieformidling og for dyrkningen af modelgengivelse, hvori indgår den militære uniformering.

Formålet med den virtuelle udstilling "Militærhistorie i mangfoldighed" var at træde i fodsporene på vore seneste seks større fysiske udstillinger og udadtil at vise Selskabets ansigt. Den seneste udstilling var "Den Danske Hær i 1813. Auxiliærkorpset og alliancen med Frankrig" på Rødovre Bibliotek. Udstillingen blev til gennem en stor indsats fra mange medlemmer, der besidder omfattende viden om de udvalgte fagområder.

Jubilæumsmiddagen på Rødovregaard fik det smukke sommervejr med sig og blev understøttet af tambourer fra Den

Kongelige Livgarde. Claus Mogensen og Jørgen Koefoed Larsen blev begge udnævnt til æresmedlemmer. Præsidenten holdt festtalen og trak linjer tilbage til Selskabets grundlæggelse. Vort æresmedlem, Ivan M.C.S. Elsmark, var draget fra Schweiz. Elsmark gav en tale om sin dybe fundering i militærhistorien, og vor redaktør, Henrik Denman, berettede om processen med skabelse af særnummeret i anledning af jubilæet. Selskabet er Alan Perry taknemmelig for at have kreeret, støbt og doneret 50 eksemplarer af en 28mm figur af det danske lette infanteris fader, generaløjntant Johann von Ewald. Figurerne blev uddelt til deltagerne i jubilæumsmiddagen til erindring om jubilæet.

Den årlige drift i 2019 har været præget af en række gode forhold. Selskabets tidsskrift og hjemmeside er begge af stor betydning for såvel medlemmer som for ikke-medlemmer, der ønsker at se, hvad vi tilbyder. Vores redaktør af *Chakoten*, Henrik Denman, forbliver i fuld udstrækning selvkørende med produktionen og mestrer også løbende at indsamle og tilgængeliggøre efterspurgt stof – såvel materiale af blivende værdi som nyheder, anmeldelser og foreningsnyt. Alt kommer derfor til sin ret gennem lyst og engagement hos redaktøren og hos layouter Finn Hillmose, og blandt de mange forfattere af artikler.

I 2019 er der blevet arbejdet videre med funderingen af Selskabets hjemmeside med webredaktør Steen Jensen i spidsen. Undervejs er det blevet tydeligere, at hjemmesiden i form og indhold sameksisterer solidt med tidsskriftet, så medlemmerne ved at anvende begge medier

Danske uniformsmalere.
Tekst: Claus Mogensen.
Redaktion: Henrik Denman.
Layout: Finn Hillmose.

får forbedret adgang til solidt fagligt stof, opdatering af foreningsnyt, samt relevante temaer fra den ydre verden. Bestyrelsen er imidlertid bevidst om, at der er behov for modernisering af hjemmesiden og har taget de første skridt dertil.

Også i jubilæumsåret er det sikret, at Selskabet fastholder en solid økonomi, og at der kan planlægges flere år frem i tiden.

Dialogen med vor protektor, H.K.H. Prins Joachim, er fortsat; og bestyrelsen har haft lejligheder til at erindre om Selskabets vilje til at opfylde Prinsens ønske om i vort regi at give et forsvarsrelateret foredrag. Prinsens omfattende viden om Danmarkshistorie, der kom til udtryk i efterårets TV-serie, tjener her som et godt grundlag.

Indkaldelse til generalforsamling

Hermed indkaldes til generalforsamling i Chakoten - Dansk Militærhistorisk Selskab onsdag den 1. april 2020 kl. 19.15 på Rødovregaard. Kirkesvinget 1, 2600 Rødovre.

Deltagelse i generalforsamlingen er betinget af, at der er indbetalt kontingent på kr. 375 for 2020.

Medlemmerne opfordres til at indbetale via netbank eller bankoverførsel på bankkonto reg.nr. 1551 konto 655-4873. Husk at anføre navn, evt. e-mail adresse og medlemsnummer i meddelelser til modtager.

HUSK: Dokumentation for indbetaling.

Før generalforsamlingen afholdes fra kl. 18.15 den årlige børs, hvor alle medlemmer er velkomne til at medbringe

figurer, bøger og andre militærhistoriske effekter, som de ønsker at afhænde.

Efter generalforsamlingen, kl. ca. 20.15, afholdes anvisningssalg af bøger og tinfigurer, og som vanligt udsendes der liste, der tillige lægges på hjemmesiden.

Generalforsamlingen begynder kl. 19.15.

Dagsordenen er i henhold til vedtægterne:

- Valg af dirigent.
- Bestyrelsens beretning om Selskabets aktiviteter i det forløbne år.

- Fremlæggelse af det reviderede regnskab til godkendelse.
- Fastsættelse af kontingent.
- Fremlæggelse af eventuelle forslag.
- Valg af bestyrelsesmedlemmer og suppleant.
- Valg af revisor og revisorsuppleant.
- Eventuelt.

Jf. vedtægterne (findes på Selskabets hjemmeside, www.chakoten.dk) skal nærværende indkaldelse indeholde bestyrelsens beretning, revideret årsregnskab og budget for indværende år.

Med afslutningen af 2019 har vi i otte år gennemført vore medlemsmøder på Rødovregaard, hvor vi med god grund føler os hjemme under udførelsen af den aktivitet, der står helt centralt i vores virke: At mødes og i fællesskab at dyrke vores interesse for militærhistorien. Lokalerne er og bliver udtalt velegnede til vores formål, og de ansatte er rigtig hjælpsomme. Vi bringer derfor en stor tak til afgående borgmester Erik Nielsen, fra hvem vi møder så stor en velvilje, og til Rødovregaard, hvor det altid er inspirerende at træde inden for døren og i de gode rammer at glæde sig til endnu en god medlemsoplevelse!

Det er bestyrelsens indtryk, at tilbudene til medlemmerne i form af møder og andre aktiviteter bliver vel modtaget. De fordelte sig i 2019 med elleve medlemsmøder, inklusive generalforsamling med børs og anvisningssalg, hyggemøder, anvisningssalg samt julemøde. Også i jubilæumsåret afspejlede aktiviteterne således de brede medlemsinteresser - det være sig foruden hyggemøder og anvisningssalg, Aleksander Haugs præsentation af hæren og de kemiske våben i 1920'erne, Hans Dals gennemgang af det britiske commandoraid i 1944 mod Pegasus-Broen og Merville-Batteriet, Gitte Kjærers fine skildring af Gøngehøvdingen Svend Poulsens virke, Hans Chr. Wolters skildring af forudsætningerne for Napoleons omfattende sejr ved Austerlitz i 1805 og Søren Pedersens underbyggede synliggørelse af den tyske stilling ved Allershave i 1944-1945.

I 2019 var der under anvisningssalgene igen voksende volumen og deltagelse. Selskabet har i øjeblikket et betydeligt antal effekter til brug ved kommende salg. Sørgeligt er det naturligvis, når af-

Ved generalforsamlingen har Hans Chr. Wolter valgt efter 25 gode år at træde tilbage fra posten som præsident. Foto: Finn Hillmose.

Udadtil markerede Selskabet sig gennem deltagelse i Befæstningens Dag på Vestvolden og ved Gladsaxefortet søndag den 29. september, hvor de to 1914-grupper, Gladsaxefortet og Sikringsstyrken på Vestvolden bidrog til at visualisere Sikringsstyrkens indsættelse ved Københavns Befæstning i perioden 1914-1918. Foto: Finn Hillmose.

døde medlemmers effekter sættes til salg, men glædeligt, når de samme finder stor gevinst i yngre dele af medlemskredsen.

Senest afholdt vi i Loen vores populære julearrangement med medlemmer og deres familier og bekendte; og der blev givet gode anmeldelser af den brede julekonkurrence og af kasserer Steen Jensens juletraktament. Stemningen var smittende.

Ved generalforsamlingen har Hans Chr. Wolter valgt efter 25 gode år at træde tilbage fra posten som præsident – en tredjedel af Selskabets eksistens. Før han blev præsident, har han haft poster som bestyrelsesmedlem, vicepræsident og redaktør. Selvom Hans Chr. vil opfylde forpligtelser og forventninger på andre områder, vil han søge fortsat at deltage i flest mulige af Selskabets medlemsmøder.

Kim Andreasen har ønsket ved generalforsamlingen at træde tilbage som suppleant.

Udadtil markerede Selskabet sig gennem deltagelse i Befæstningens Dag på Vestvolden og ved Gladsaxefortet søndag den 29. september, hvor de to 1914-grupper, Gladsaxefortet og Sikringsstyrken på Vestvolden – på trods af et mindre indbydende vejr - bidrog til at visualisere Sikringsstyrkens indsættelse ved Københavns Befæstning i perioden 1914-1918. Desuden har Selskabet deltaget i Historiske Dage lørdag den 30. og søndag den 31. marts samt i Krigshistorisk Festival på Vestvolden i Rødovre lørdag den 15. og søndag den 16. juni.

Ved en fejl har der været brugt et billede på vores hjemmeside, som vi ikke havde tilladelse til at bruge. Det har medført et erstatningskrav fra indehaveren af ophavsretten på 3.437,50 kr. Bestyrelsen

har besluttet at betale dette krav, da udgifterne ved en stævning af Selskabet ville være langt højere uanset udfaldet af sagen.

Af bestyrelsens resultater af mere varig karakter opnået siden 2000 skal nævnes:

Fra 1998 til 2019 har bestyrelsen ansøgt om og fået tildelt 12 fondsbevillinger på i alt kr. 162.761,25 fortrinsvis til udgivelse af publikationer – herunder særnumre af tidsskriftet. Herigennem har det været muligt at udarbejde tekst og afbildninger i højt niveau og at fastholde kontingentet på en tilsvarende reduceret størrelse.

Siden 2012 har Selskabet på særdeles favorable vilkår haft adgang til at benytte de meget velegnede lokaler på Rødovregaard til medlemsmøder.

Siden 2016 har Selskabet fået råderet over et lokale i Rødovre Kommune, der anvendes til vores ret omfattende arkiv og anden opbevaring, herunder effekter til anvisningssalg.

Bestyrelsen gør sit til at løfte opgaverne og at tilfredsstille medlemmerne med gode arrangementer samt at kunne formidle gennem vore to kanaler tidsskriftet og hjemmesiden. Imidlertid skal det heller ikke i år undlades indtrængende at opfordre til medlemmerne om at videregive gode idéer for givtige aktiviteter og til at støtte såvel redaktøren af tidsskriftet som webredaktøren af hjemmesiden.

Alt i alt har bestyrelsen bestræbt sig på at skabe grobund for at videreudvikle Selskabets formål: "at være samlingssted for militærhistorisk interesserede og fremstillere, bemalere og samlere af figurer, modeller samt ▶

Generalforsamlingen 2020

hermed beslægtede emner.”

Bestyrelsen benytter lejligheden til at udtrykke sin tak til Rødovre Kommune og til de medlemmer, der gennem 2019 har ydet deres bidrag til opfyldelse af Selskabets brede formål. Bestyrelsen vil aldrig alene kunne sikre, at forventningerne bliver indfriet - nu som altid hviler indholdet alene på medlemmernes aktive medvirken. Vi har derfor behov for direkte medlemsinitiativer til at skabe trivsel, kvalitet, fremdrift og fornyelse i den spændende interesse og hobby, der forener os i det gamle og fornyelsesindstillede selskab!

På baggrund af 75 års jubilæet i 2019 er det allerede fastlagt, at vi fortsat kan dele fremtiden og med hensyn til 100 året kan ses lørdag den 20. august 2044 kl. 18.

Forslag fra bestyrelsen

Kontingent

Bestyrelsen foreslår, at kontingentet for 2021 fastsættes uændret til kr. 375 for såvel medlemmer bosat i Danmark som i udlandet.

Der er ikke modtaget forslag fra medlemmerne.

Valg til bestyrelsen

Bestyrelsen foreslår valg af Simon Bering Papousek som præsident og dermed som efterfølger fra Hans Chr. Wolter. Bestyrelsen foreslår til Bestyrelsen genvalg af Ole Thureholm, Henrik Denman, Otto Steen Jensen og Aleksander Haug, og som nyt medlem Lau Jørgensen.

Som suppleant foreslår bestyrelsen nyvalg af Allan Bo Richter. Bestyrelsen foreslår genvalg af Marianne Sass Petersen som Revisor og nyvalg af Niels Blangsted-Jensen som Revisorsuppleant.

Bestyrelsen finder, at alle er meget velkomne til at stille op eller til at foreslå andre opstillet til valg. Initiativer, der medvirker til, at Chakoten forbliver et levende og varieret Selskab, er meget velkomne.

Chakotens store årlige børs kl. 18.15-19.15 og anvisningssalg efter generalforsamlingen

Gå ikke glip af årets mulighed for at købe nyt fra andre medlemmer og for selv at få afsat effekter, der kan glæde andre medlemmer. Kom og få en god snak med andre medlemmer på denne onsdag. Børsen er også en naturlig opvarmning til Generalforsamlingen, hvor der er god anledning til at give udtryk for medlemsinteresser.

Der er drikkevarer og smørrebrød til de sædvanlige populære priser og gratis kaffe. ■

Budget 2019	Chakoten - Driftregnskab 2019	Budgetforslag 2020
48.000	Indtægter	
-	Kontingenter 2019	44.510,18
10.000	Bestyrelsesmøder og drift	0,00
8.000	Fondsmidler	18.761,25
100	Anvisningssalg m m	2.171,72
-	Medlemsmøder	0,00
4.000	Annoncer	0,00
70.100	Julemøde	5.630,00
	I alt	71.073,15
28.500	Udgifter	
7.500	Trykning af Chakoten	28.095,00
21.000	Porto m.m. Chakoten	12.100,00
2.000	Jubilæumsnummer	18.761,25
1.800	Hjemmesiden	1.210,00
200	Bestyrelsesmøder og drift	467,86
-	Danmarkssamfundet	200,00
2.500	Medlemsmøder	651,00
500	Jubilæumsfest	3.740,75
500	Gaver	459,00
-	Aktiviteter	1.623,00
2.500	Ophavsretlig afgift	3.437,50
67.000	Julemøde	3.695,63
	I alt	74.440,99
3.100	Årets resultat	-3.367,84
	Status	
	Aktiver	
	Danske Bank d.d.	95.743
	Kontantbeholdning	964
	I alt Aktiver:	96.706
	Passiver	
	Formue primo	97.824
	Årets resultat	3.368
	Forudbetalt kontingent 2020	2.250
	I alt Passiver	96.706
	Diff:	0

Af indestående i Danske Bank, udgør Reservefonden 15.000,-

Regnskabet er revideret d. 23/1 2020

Steen Jensen
kasserer

Marianne Sass Petersen
revisor

- 1) 5.000,- til forbedring af hjemmesiden.
2) 3.000,- til indkøb af lysanlæg til årskonkurrencen

Noter til Driftsregnskab 2019

Indtægter	
Kontingenter	Indbetalt kontingent for 2019. 121 medlemmer.
Fondsmidler	Tildelte Fondsmidler til Jubilæumsnummer. (se også udgifter).
Anvisningssalg	Samlet omsætning: 3.004,-; heraf 833,- til sælger, 1.691,- til Selskabet plus 480,- fra børssalg.
Julemøde	Deltagerbetaling samt salg af øl, vand og vin.
Udgifter	
Chakoten	Vedr. layout og trykning af 3 ordinære udgivelser, forsendelse og pakning af 4 udgivelser. Til Jubilæumsnummer alene: 4.645,-.
Jubilæumsnummer	Layout og trykning af Jubilæumsnummer jf. aftale med Bjørnows Fond.
Hjemmesiden	Drift; 1210,-.
Best. og drift	Bestyrelsesmøder og bankgebyrer; 1570,-. Salg af Chakoten m.m.; 1100,-.
Medlemsmøder	Primært kaffe m.m., men også usolgt smørrebrød.
Jubilæumsfest	Overskridelse på 1240,- skyldes indkøb af duge og køkkenhjælp fra Rødovregaard.
Aktiviteter	Omfatter vin og honorar til foredragsholdere.
Ophavsretlig afgift	Uforudset udgift til Ophavsret, pga. utilsigtet brug af billede på hjemmeside uden tilladelse; 3.437,-.
Julemøde	Omfatter vinpræmier, indkøb forplejning, tilberedning, pynt og print.

Ny bog

Af Simon Papousek

Den amerikanske flåde i Stillehavet i december 1944.

Anden Verdenskrig i Stillehavet

Den danske forfatter og cand. phil. i historie, Mogens Lund, har begået et omfattende storværk om Anden Verdenskrig i Stillehavet. Det er forfatterens anden bog om Anden Verdenskrig – i 2013 udgav samme forlag bogen *Tilintetgørelseskrig. Krigen på Østfronten 1941-45*.

Stillehavskrigen 1941-45 indleder med en gennemgang af det politiske og militære forhold mellem USA og Japan fra 1850'erne og frem til krigsudbruddet i 1941. Japans inspiration af det vestlige militærsystem og –organisation bliver belyst her, og krigen mellem Rusland og Japan fungerer således som et af højdepunkterne, hvor den japanske militærmagt står en af sine største prøver.

Forholdet til Kina bliver dernæst belyst, som blandt andet kulminerer i den Japansk-Kinesiske Krig i 1937 – måske starten på Anden Verdenskrig? – og frem til det endelige opgør om dominans over Stillehavet ved angrebet på den amerikanske flådebase Pearl Harbor på Hawaii i december 1941.

Der næst gennemgås krigen forholdsvist detaljeret over 9 kapitler, for endeligt at afslutte med et kapitel, der diskuterer, hvorledes krigen i Stillehavet bliver betragtet ud fra et primært japansk syn. Både den historiske gennemgang og den efterfølgende diskussion tager altså udgangspunkt i Japans geostrategiske position i regionen i deres søgen efter en magtstilling.

Det er samtidig en bog, der tager fat i den amerikansk-japanske krig, men også i begivenhederne der udspillede sig på fastlandet i Fjernøsten. Så om det er en bog om krigen i Stillehavet eller om det er Fjernøsten eller Asien, er ikke helt klart. Det skal ikke fjerne det overordnede gode indtryk, man som læser får af denne meget detaljerede og godt disponerede bog. En mindre heldig ting er kvaliteten af bogens billeder. Enkelte af kortene er af engelsk oprindelse og er decideret ringe gengivet. Derimod fungerer blindkortene over atollerne og de øvrige slagmarker fint. Nogle af billederne af personer eller begivenheder synes også at være gengivet i en mindre god opløsning. Det er ærgerligt.

Alt i alt skal Stillehavskrigen 1941-45 anbefales til dem, der interesserer sig for denne del af Anden Verdenskrig – der er nok at tage fat på på de over 500 tætskrevne sider. ■

Mogens Lund:
Stillehavskrigen 1941-45.
Forlag: Ellekær.
520 sider; illustreret i s/h.
400 kr.

Danske soldater i canadisk krigstjeneste

Ola Vilhelm Pedersen Fournais fra Fredericia, født i 1892, deltog i kampene på Vestfronten under Første Verdenskrig. Han var en af mindst 411 danskere, der havde meldt sig til krigstjeneste i den canadiske hær, som deltog på allieret side mod den tyske hær på de franske slagmarker.

På medlemsmødet i februar fortalte museumsinspektør Morten Tinning om Olas liv og krigsdeltagelse i et foredrag om danskere i canadisk krigstjeneste under Første Verdenskrig. Morten Tinnings foredrag var ledsaget af et informativt powerpoint-præsentation, og hans beretning gav anledning til stor spørgelyst fra salen. Morten Tinning er i dag museumsinspektør ved M/S Museet for Søfart i Helsingør og er samtidig generalsekretær i Dansk Militærhistorisk Kommission. Han har i en årrække forsket i danskere, der under verdenskrigen gjorde canadisk krigstjeneste.

Han indledte sit foredrag med at fortælle om angrebet på Meetechee Ridge, som udgjorde det andet slag om Passchendaele i slutningen af oktober 1917. Den 30. oktober rykkede Ola sammen med sin bataljon frem i et angreb på de tyske forsvarsstillinger ved Meetechee. Under angrebet blev Ola hårdt såret og blev ført tilbage til et feltlazaret og videre herfra til et felthospital ved kysten, hvor han døde den 30. december 1917.

På grundlag af sin forskning kunne Morten Tinning folde hele Olas livsberetning ud. Han voksede op i Fredericia, men besluttede sig for at følge sine søskendes eksempel og flytte til USA, hvor han meldte sig til krigstjeneste i den canadiske hær.

Ifølge Morten Tinning kan de danske frivillige, der meldte sig i den canadiske hær, inddeles i tre grupperinger. Den ene gruppe bestod af danskere, der i slutningen af 1800-tallet var emigreret til USA og Canada og bl.a. af patriotiske grunde meldte sig til den canadiske hær. Langt den største gruppe var imidlertid unge mænd, der i årene før verdenskrigen var emigreret for at søge nye muligheder. Ola hørte til i denne gruppe.

Og så er der den tredje gruppering, som bestod af ganske få mænd med en helt unik baggrund og position. En af dem var Thomas Dinesen, der efter krigen blev tildelt den fornemste britiske orden, Victoriakorset. H.D.

Mødekalender 2020

Dansk Militærhistorisk Selskab

Onsdag den 6. maj

Finlands krige 1939-1945 v/Poul Grooss

I løbet af Den anden Verdenskrig blev den finske befolkning udsat for tre krige. Det sovjetiske angreb den 30. november 1939 medførte stor sympati ude i den store verden for den lille finske befolkning, som tog kampen op mod den store aggressor. "Vinterkrigen" varede tre og en halv måned, og de efterfølgende fredsforhold var hårde for Finland.

Da Hitler angreb Sovjetunionen den 22. juni 1941 gik Finland i alliance med Tyskland – udelukkende for at generobre de tabte områder fra "Vinterkrigen". I Finland kaldes denne krig for "Fortsættelseskrigen". Da krigslykken vendte for tyskerne, gik det også ud over Finland. En sovjetisk storoffensiv i sommeren 1944 medførte en våbenstilstand. I de sovjetiske fredsforhold indgik kravet om, at finnerne selv skulle jage de resterende tyske tropper ud af Finland. Ellers kom Den røde Hær for at gennemføre resultaterne. Det medførte den næste krig, som er næsten ukendt. På svensk kaldes denne krig for "Lapplandskriget". De tyske tropper, som ikke kunne sejles ud fra kystområderne omkring Den finske Bugt, trak sig tilbage i retning mod nord, så de kunne slutte sig til de tyske besættelsesstyrker i Nordnorge. Undervejs mod nord sprængte de broer og nedbrændte byer og efterlod et forarmet og raseret Finland. Ved fredsslutningen mistede Finland 10 % af sit territorium og 20 % af sin industrikapacitet. I alt havde krigen krævet 93.000 dødsopfre i Finland.

Lørdag den 13. juni

Søndag den 14. juni

Krigshistorisk Festival

Over to dage afholdes Danmarks største krigshistoriske festival på Vestvolden i Rødovre.

Onsdag den 12. august

Den tyske sværdtradition - Meister Johannes Liechtenauer og hans arv v/Lars Lind

Tyske historiske fægtmanualer - fra praktisk kampsystem til fitness- og sports fægtning. Gennemgangen vil være såvel i praksis som teoretisk.

Lars Lind er tidligere mangeårigt medlem af Chakoten. Han har i mere end 40 år trænet og undervist i både bevæbnet og ubevæbnet kamp, og han underviser hvert år på mange seminarer i såvel Danmark som hele Europa. Har bl.a. i de seneste 20 år fast undervist mindst en gang om året på seminarer på The Royal

allersenest pistoldrabet i Berlin. Niels Jensen er journalist og militærhistoriker.

Lørdag den 7. marts kl. 13

Anvisningssalg

De, der har meddelt mailadresser, får lister over det udbudte tilsendt pr. mail. Listen over effekter vil kunne ses på hjemmesiden 14 dage før. Medlemmer, der ikke kan være til stede, kan aftale med et tilstedeværende medlem, at denne byder på den fraværendes vegne, eller der kan fremsendes et skriftligt bud til Christian Raun, Carl Bernhards Vej 17, 3.th. 1817 Frederiksberg C tlf. 2682 0822 eller mail c.raun@webspeed.dk. Eventuelle bud skal være fremme senest dagen før anvisningssalget kl. 16.00.

Onsdag den 1. april:

Generalforsamling, børs og anvisningssalg

Årets generalforsamling indledes med børssalg, der starter kl. 18.15. Til børsen opfordres medlemmerne til at sætte effekter til salg. Alle er velkomne til at medbringe og sælge, hvad de har på reoler og hylder hjemme. Her er muligheden for at kombinere en rask oprydning af alt det, du har mistet interessen for, med nye køb. Efter børsen er der generalforsamling.

Generalforsamling starter kl. 19.15

Dagsorden i henhold til vedtægterne. Anvisningssalget starter efter generalforsamlingen.

Anvisningssalget starter efter generalforsamlingen

De, der har meddelt mailadresser, får lister over det udbudte tilsendt pr. mail. Listen over effekter vil kunne ses på hjemmesiden 14 dage før.

Medlemmer, der ikke kan være til stede, kan aftale med et tilstedeværende medlem, at denne byder på den fraværendes vegne, eller der kan fremsendes et skriftligt bud til Christian Raun, Carl Bernhards Vej 17, 3.th. 1817 Frederiksberg C tlf. 2682 0822 eller mail c.raun@webspeed.dk

Eventuelle bud skal være fremme senest dagen før anvisningssalget kl. 16.00.

*Læs mere om generalforsamlingen
på side 22*

Rødovregård,
Kirkesvinget 1,
Rødovre

Alle **onsdagsmøder** åbner kl. 18.15, og de annoncerede programpunkter (foredrag eller andet) starter kl. 19.30.

Onsdag den 4. marts

Warszawa pagtens angrebsplaner mod Danmark og den nye kolde krig v/Niels Jensen

Niels Jensens foredrag starter kort med den artikel, han skrev i Chakoten marts 2019 marts om de britiske styrkers ankomst den 2. maj 1945 til Wismar. Herfra går han over til at fortælle om den klassificerede rapport "Warsaw Pact Planning for operations against Denmark" fra 1989 – klassificeret TOP SECRET – nu afklassificeret. Han går videre til de rekognosceringer bl.a. polske flådeofficerer foretog mod Sjælland i fra 1960'erne og de følgende årtier – herunder historien om de tre landsbykirker Solrød kirke, Havdrup kirke og Snoldelev kirke, der var vitale for WAPA-angrebet mod Københavns Lufthavn i Roskilde. Herefter om det globale kortlægningssprojekt omtalt i Chakoten juni 2018. Eksempler belyst ved kortet N-33-13-A Roskilde og de to første atombomber mod mål i Danmark – den ene mod Esbjerg havn, der var vital for tilførsel af britiske forstærkninger UK Mobile Force, og den anden der var en ren terrorbombe mod Roskilde by. Herefter polske-WAPA planer for angreb på Danmark og den polske oberst Ryszars Kuklinski – "Manden, der reddede Verden". Han var CIA's bedste agent under Den Kolde Krig. Hans sønner døde under mystiske omstændigheder – var det Tjeka'ens værk? – eller KGB's værk? – tråden til den nye kolde krig – senest giftangrebet i Salisbury og

Armouries i Leeds i historisk kampkunst. Han er Member of Society for Combat Archaeology.

Onsdag den 2. september

Anvisningssalg

De, der har meddelt mailadresser, får lister over det udbudte tilsendt pr. mail. Listen over effekter vil kunne ses på hjemmesiden 14 dage før.

Lørdag den 27. september

Befæstnings Dag

1914-18-grupperne deltager igen i år med personel og udstyr på hhv. Vestvolden i Rødovre og Gladsaxeområdet.

Vagtholdet fra Militærhistorisk Selskab på Vestvolden deltager også i år.

Onsdag den 7. oktober

Anvisningssalg

De, der har meddelt mailadresser, får lister over det udbudte tilsendt pr. mail. Listen over effekter vil kunne ses på hjemmesiden 14 dage før.

Søndag den 25. oktober

Kastellet's fødselsdag

Kastellet har åbent kl. 10:00-16:10. Program kommer senere, bl.a. optræder Sikringsstyrken 1914-18.

Onsdag den 4. november

Aften om figurer v/ Hans Chr. Wolter og Ole Thureholm

Vi er nye og gamle medlemmer, der alle sætter stor fokus på figurerne - ud fra forskellige grader af erfaring. Derfor vil vi lære af hinanden inden for blandt andet fremstilling, lodning/limning samt bemalingsteknikker og "washing" med de forskellige malingstyper.

Medtag derfor gerne din egen fortælleglæde om den kreative tilgang og selvfølgelig det nødvendige udstyr for at forklare de fascinerende processer.

Lørdag den 5. december

Julemøde

Selskabets julemøde med årskonkurrence kl. 18.30 på Rødovregaard. I år bliver der serveret flæskkesteg med rødkål og brunede kartofler samt dessert. Af hensyn til indkøb bedes deltagere senest den 21. november tilmelde sig hos: chakoten.kasserer@gmail.com. Selskabets medlemmer opfordres til at invitere ægtefælle / samlever samt børn og børnebørn med til det populære arrangement. Mellem kl. 17.30 og 18.30 er der indskrivning til konkurrencen. Kl. 19.15 starter mødet med præsidentens velkomst, hvorefter vi spiser, synger og julehygger og til sidst præmieoverrækkelse. Pris for deltagelse er 125 kr. for voksne og 50 kr. for børn under 15 år.

Årskonkurrencen 2020

1.-2. præmie uddeles i hver kategori

1. Legetøjsfigurer (alle størrelser)
2. Enkeltfigur op til 65 mm (runde - flade)
3. Rytterfigur op til 65 mm (runde - flade)
4. Enkeltfigur over 65mm (runde - flade)
5. Rytterfigur over 65 mm (runde - flade)
6. Figurer op til 30 mm (enkelt - krigsspilsfigurer)
7. Figurgrupper/vignetter (max. 4 figurer, alle størrelser, runde og flade)
8. Dioramaer og opstillinger
9. Fra det hjemlige skatkammer
10. Best of Show
11. Uden for konkurrencen (ingen præmier)

Figurkategorierne

Betingelserne for at deltage i figurkonkurrencerne er, at alle figurer i kategorierne 1 til 8 er bearbejdet af udstilleren. Det kan være modellering, transformering/konvertering og bemaling mv.

Fra det hjemlige skatkammer

Alt hvad der ikke falder ind under kategorierne 1 til 8 og 10 kan tilmeldes her. Det udstillede skal dog have militærhistorisk eller figurmæssig forbindelse. Det kan være tegninger, publikationer, memorabilia, ordner og medaljer o.l. Det udstillede skal være fra før 2005 og der skal være gjort en særlig indsats for at fremstille eller samle det udstillede.

Uden for konkurrence

For dem der har lyst til at udstille hvad som helst af figurmæssigt eller militærhistorisk tilsnit, men ikke ønsker at deltage i konkurrencen.

Chakoten

Dansk Militærhistorisk Selskab
Stiftet 1944

Protector
Hans Kongelige Højhed
Prins Joachim

Bestyrelse

Præsident

Hans Chr. Wolter
Violvej 36, 3500 Værløse
Tlf. 5338 9309
bhwolter@gmail.com

Vicepræsident og anvisningssalg

Ole Thureholm
ole.thureholm@gmail.com

Kasserer, medlemsservice
og adresseændringer
Steen Jensen
Tlf. 2290 2856

chakoten.kasserer@gmail.com

Øvrige bestyrelsesmedlemmer

Simon Bering Papousek
Henrik Denman
Aleksander Haug

Selskabets hjemmeside
www.chakoten.dk

Facebook

Chakoten
- Dansk Militærhistorisk Selskab
<https://www.facebook.com/dkmhs/>

Tidsskriftet Chakoten

Tidsskriftet udkommer 4 gange
årligt og udgives af Dansk
Militærhistorisk Selskab

Redaktion

Ansvarshavende redaktør
Henrik Denman
Rørmosen 23, 2. tv.
4000 Roskilde
Tlf. 2294 1956
henrik.denman@mail.dk

Art Director
Billedbehandling
Finn Hillmose
hillmose@mail.dk

Abonnement

Når man melder sig ind i Selskabet,
er abonnement inkluderet.
Kontingent for 2019
er kr. 375,00

Bank reg. nr. 1551 konto 655-4873
CVR-nr. 31148448

Tryk
Rosendahls A/S
6715 Esbjerg N
CHAKOTEN
ISSN 0901-4799

Du kan læse
mødeprogrammet
for Dansk Militaria Forening
på Chakotens hjemmeside
www.chakoten.dk

Luftskibet L70 var det sidste, der blev sat ind på tysk side under 1. Verdenskrig. Det blev skudt ned tæt på England i 1918.

Luftskibets sidste togt

Ny bog om en af de nye tekniske frembringelser under 1. Verdenskrig, og hvorledes dets militære potentiale blev afprøvet.

Af Simon Bering Papousek

Under 1. Verdenskrig blev industriens frembringelser testet og afprøvet. Automobiler, maskingeværet og flyvemaskinen er blot tre af tidens moderne og nye opfindelser, man enten testede for sit militære potentiale eller raffinerede ved at benytte det på en ny måde

De store luftskibe – zeppelinerne – var blandt de nye opfindelser, som blandt andet blev benyttet som bombemaskiner. De havde kapacitet til at laste over 40 tons, havde en top-hastighed på 104 km/t, en max højde på 6500 meter og en rækkevidde på 13.500 km. Dets udseende var næsten 200 meter langt og med en diameter på over 20 meter. Det var været et monster på himlen, som flere af denne bogs billedmateriale også viser. Et diagram

undervejs viser i øvrigt på hvilken måde luftskibene udviklede sig og ikke mindst hvor hurtigt.

”Kejserens sidste luftskib” handler om luftskibet L70’s sidste togt over England, da det blev angrebet og skudt ned og seks af de omkomne besætningsmedlemmer blev begravet til søs og drev sidenhen i land på den danske vestkyst, hvor de i dag ligger begravet. Ombord opholdt den tyske kommandørkaptajn Peter Strasser sig. Strasser var arkitekten og hovedmanden bag udviklingen af Den Kejslerlige Marines luftskibsafdeling. Han udviklede blandt andet luftskibenes kapaciteter og organisation, herunder hvordan de kunne benyttes mod fjendtlige mål. Som en reaktion på brugen af luftskibene udvikledes sideløbende radarin-

stallationer, antiluftskytsystemer og propaganda. Med andre ord – der var tale om et våbensystem, som havde potentiale i flere retninger, og som rakte ud i fremtiden.

”Kejserens sidste luftskib” er historien om en af datidens nye tekniske frembringelser og hvorledes deres militære potentiale blev afprøvet. Den er godt fortalt med mange fascinerende billeder og giver i det hele taget et interessant indblik i den side af 1. Verdenskrig. ■

**Knud Jakobsen:
Kejserens sidste luftskib.
Sea War Museum Jutland, 2018,
63 sider, mange illustrationer.
75 kr.**